

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษา เรื่อง เปรียบเทียบการนำแผนชุมชนไปสู่การปฏิบัติของภาคีการพัฒนา อำเภอ บางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ผู้ศึกษาได้ศึกษาจากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้เกิดความชัดเจน และสามารถดำเนินการศึกษาได้อย่างถูกต้อง และครอบคลุมเนื้อหา ดังนี้

1. ยุทธศาสตร์การพัฒนาและแผนพัฒนา
  - 1.1 ยุทธศาสตร์การพัฒนาแบบพึ่งตนเอง
  - 1.2 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
  - 1.3 แผนยุทธศาสตร์อำเภอ
  - 1.4 แผนพัฒนาตำบล
  - 1.5 แผนแม่บทชุมชน
2. การเรียนรู้สู่การปฏิบัติ
  - 2.1 ทฤษฎีการเรียนรู้
  - 2.2 เครื่องมือการเรียนรู้
  - 2.3 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
  - 2.4 การมีส่วนร่วม
  - 2.5 ภาคีการพัฒนา
  - 2.6 ขั้นตอนการนำแผนชุมชนไปสู่การปฏิบัติ
3. บริบทชุมชนอำเภอบางปะหัน
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ยุทธศาสตร์การพัฒนาและแผนพัฒนา

1.1 ยุทธศาสตร์การพัฒนาแบบพึ่งตนเอง

การพึ่งตนเอง มีผู้กล่าวไว้หลายท่านล้วนแต่นำแนวพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทั้งนี้ได้มีผู้ให้แนวคิดจำกัดความเกี่ยวกับการพึ่งพาตนเองไว้ดังนี้

กาญจนา แก้วเทพ และกนกศักดิ์ แก้วเทพ (กรมการพัฒนาชุมชน. 2551ข : 14-15) กล่าวถึง การพึ่งตนเองขององค์กรชุมชนควรมีการจัดระบบที่เอื้ออำนวยเพื่อให้สมาชิกสามารถดำเนินการตอบสนองความต้องการของตนเอง (Self - fulfillment) ด้วยวิธีการช่วยเหลือตนเอง ด้วย

การร่วมมือกับคนอื่นที่อยู่ในสถานการณ์เดียวกัน การพึ่งตนเองที่แท้จริงหมายถึง การมีอิสระของกลุ่มชนในการตั้งเป้าหมาย และมีอิสระในการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย โดยใช้ความพยายามและกำลังของตนเอง ส่วนการดำเนินงานของกลุ่มหรือองค์กรชุมชนหมายถึง กลุ่มควรมีความเป็นอิสระสามารถตัดสินใจและดำเนินกิจกรรมด้วยตัวของกลุ่มเอง เพื่อผลประโยชน์ของสมาชิกหรือให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ กล่าวคือ องค์กรชุมชนที่สามารถพึ่งตนเองได้ ต้องมีกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการหรือแก้ไขปัญหาที่สมาชิกกำลังประสบผลสำเร็จในที่สุดหรือพึ่งตนเองได้ในที่สุด

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ (กรมการพัฒนาชุมชน. 2551ข : 14-15) ได้ให้ความหมายการพึ่งตนเอง (Self-reliance) หมายถึง ความสามารถในการดำรงตนอยู่ได้อย่างอิสระมั่นคง สมบูรณ์ การพึ่งตนเองได้ มีได้ทั้งระดับปัจเจกชนและชุมชน คำว่า “ปัจเจกชนพึ่งตนเอง” หมายถึง การที่บุคคลสามารถดำรงอยู่ได้อย่างอิสระ เช่น สามารถแยกตัวออกมาต่างหากจากพ่อแม่ มีความมั่นคงในชีวิต ตัดสินใจเรื่องสำคัญๆ ได้ หรือสามารถขอคำแนะนำของผู้อื่นมาประกอบการตัดสินใจของตน

วิวัฒน์ชัย อัครถาวร (2544 : 87) กล่าวว่า การพึ่งตนเอง มีความหมายตรงข้ามกับ การพึ่งพา (Dependence หรือ Dependency) ซึ่งเป็นแนวคิดที่โต้แย้งต่อการพึ่งพานั้นเอง การพึ่งพาทางเศรษฐกิจ คือ สถานการณ์ที่เศรษฐกิจของประเทศหนึ่งถูกกำหนดโดยการพัฒนาและการขยายตัวของอีกประเทศหนึ่ง ดังนั้นการพึ่งตนเองจึงประกอบด้วย ความเป็นอิสระและความเสมอภาค

โยฮัน กัลตุง (Johan Galtung) (ศิริขวัญ อุทา. 2546 : 9) นักวิชาการชาวนอร์เวย์ กล่าวว่าลักษณะสำคัญของการพึ่งตนเอง คือ การผสมผสานระหว่างความเป็นเอกราชเข้ากับการช่วยเหลือเกื้อกูลกันและความเป็นอิสระเข้ากับความเสมอภาค เขาอธิบายว่า “การพึ่งตนเอง” ไม่ใช่ “การแยกตัวนิยม” (Isolationism) ซึ่งเป็นแบบโดดเดี่ยวหรือการปิดสังคมปิดประเทศ ไม่สัมพันธ์กับโลกภายนอก ลักษณะนี้ไม่ใช่อุดมการณ์พึ่งตนเองสรุปได้ว่า “การพึ่งตนเอง” จึงมิใช่การปิดตัวเองจากภายนอกหรือจากความสัมพันธ์กับสังคมอื่นหรือโลกภายนอก แต่เป็นเศรษฐกิจที่มีความสัมพันธ์กับต่างประเทศที่ความสัมพันธ์นั้นอยู่บนพื้นฐานของความเสมอภาคนั่นเอง ยุทธศาสตร์การพัฒนาแบบพึ่งตนเองมุ่งยึด “คน” เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาไม่ใช่ความทันสมัยทางวัตถุ เป็นศูนย์กลางเหมือนที่ผ่านมา

กรมการพัฒนาชุมชน (2551ก : 15-18) ได้สรุปหลักสำคัญการพึ่งพาตนเองและเทคนิคการพึ่งพาตนเอง ดังนี้

การพึ่งพาอาศัยกันเป็นเอกลักษณ์ของคนไทยมาแต่อดีต แต่การพึ่งพาช่วยเหลือกันต้องอยู่บนพื้นฐานของการพึ่งตนเองได้ในระดับหนึ่ง เมื่อพึ่งตนเองได้ก็ต้องมีปฏิสัมพันธ์แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่ง

กันและกัน และรวมตัวกันเป็นเครือข่ายเสริมศักยภาพและพลังของชุมชนเพื่อนำไปสู่เป้าหมาย
อุดมการณ์สูงสุด นั่นคือ “อุดมการณ์แห่งการพึ่งตนเอง”

1.1.1 หลักสำคัญในการพัฒนาแบบพึ่งตนเอง

1.1.1.1 การสร้างระบบบริหารจัดการที่ดีให้เกิดขึ้นในทุกภาคส่วนของสังคม ซึ่ง
มีความสำคัญมากโดยมีกลไกการบริหารจัดการที่ดีทั้งในภาคการเมือง ภาคราชการ ภาคเอกชน และ
ภาคประชาชน บนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการพัฒนาประเทศที่มี
ประสิทธิภาพ มีความโปร่งใส ให้มีความรับผิดชอบ สามารถตรวจสอบได้ซึ่งจะเป็นรากฐานที่
สำคัญและเป็นภูมิคุ้มกันที่ดีให้กับประเทศ และให้มีการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรมกระจายดอก
ผลการพัฒนาให้ทั่วถึงกันทั้งความเป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต ที่ดินทุน ความรู้ การศึกษา ขจัดความ
ยากจนและพัฒนาาระบบสวัสดิการระดับชาติ ดูแลคนชรา เด็ก สตรี ผู้ด้อยโอกาส แก้ปัญหาเสพ
ติด ความไม่มั่นคงในชีวิตและทรัพย์สินพัฒนาความเชื่อมโยงระหว่างภาคเกษตรกรรมกับ
ภาคอุตสาหกรรมอย่างสมดุล

1.1.1.2 การเสริมสร้างรากฐานของสังคมให้เข้มแข็ง มุ่งเน้นการพัฒนาคน
ครอบครัว ชุมชน และสังคมแกนหลักของประเทศ มีการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนให้
เชื่อมโยงกับการพัฒนาชนบทและเมือง มีการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติ ดิน น้ำ ป่าไม้ ระบบนิเวศน์
และสิ่งแวดล้อมที่สมดุลกับชีวิต เศรษฐกิจและสังคม มีการพัฒนาความเป็นประชาธิปไตยที่
ประชาชนมีส่วนร่วม เสริมสร้างองค์กรภาคประชาชน มียุทธศาสตร์การต่างประเทศ คือ
การเตรียมการสู่ยุคเศรษฐกิจใหม่ (New economy) และการพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ (Ecommerce)
การเป็นพันธมิตรที่ดีกับเพื่อนบ้าน และ การสร้างความเป็นอิสระในภูมิภาคเพื่อลดการคุกคามเอา
เปรียบจากประเทศใหญ่

1.1.1.3 การปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจให้เข้าสู่สมดุลและยั่งยืน เน้นการ
บริหารนโยบายเศรษฐกิจมหภาค ที่มุ่งเสริมสร้างรากฐานเศรษฐกิจของประเทศให้แข็งแกร่งและ
ขยายตัวได้อย่างมีคุณภาพ โดยปรับรากฐานเศรษฐกิจตั้งแต่ระดับฐานถึงระดับมหภาค ควบคู่กับการ
รักษาสมรรถนะและขีดความสามารถในการแข่งขัน โดยพัฒนาความรู้ของชาติให้แข็งแกร่งรวมถึง
ระบบสังคม วัฒนธรรม การศึกษา การวิจัยและการพัฒนา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแนว
พึ่งตนเอง ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเพิ่มผลิตภาพของชาติ การพัฒนาผู้ประกอบการรายย่อย พัฒนา
ตลาดภายในให้เข้มแข็ง สร้างกิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายในประเทศ และ
นำไปสู่การพัฒนาแบบองค์รวมเชิงบูรณาการนั่นเอง

การพัฒนาแบบพึ่งตนเองนั้นเป็นการพัฒนาประเทศแบบพอเพียงและยั่งยืน สมดุลที่จะ
ช่วยให้ประเทศมีความแข็งแกร่งมากขึ้นแต่ก็ต้องอาศัยการจัดการรากฐานที่สำคัญ ด้วยการ

เสริมสร้างรากฐานในทุกส่วนภายในชาติให้เข้มแข็งก่อน เพื่อการพัฒนาแบบบูรณาการ ทั้งทางด้าน เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม เสมอภาค ประชาธิปไตย ภูมิปัญญาไทย เกษตรกรนั้นเป็นสิ่งที่คนไทยทุกคน ต้องตระหนักและทบทวนจากบทเรียนที่ผ่านมา เพื่อมุ่งมั่นเอาจริงเอาจังในการพัฒนาและยอมรับ จุดบกพร่องที่เกิดขึ้นเพื่อที่จะปรับเปลี่ยนสร้างจิตสำนึกใหม่ในการพัฒนา และยอมรับแนวความคิด ที่จะเป็แนวทางที่จะนำไปสู่ความเจริญที่ยั่งยืน

การพัฒนาประเทศจะสำเร็จมากน้อยเพียงใด ก็ขึ้นอยู่กับ การเอาจริงเอาจังของทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน โดยรัฐบาลกล้าตัดสินใจ มีความโปร่งใส และยึดมั่นตามแนว พระราชดำรัส สร้างความเสมอภาคให้เกิดขึ้น มองถึงประเทศชาติเป็นประเด็นสำคัญ เมื่อหลายฝ่าย มุ่งถึงประเทศชาติเป็นประเด็นสำคัญแล้วมันก็จะง่ายที่จะทำให้การพัฒนาเป็นไปตามแนวทางที่ตั้งไว้ แต่ถ้าตราบใจ แต่ละฝ่ายมุ่งหวังผลประโยชน์ของตนเป็นหลักแล้วประเทศก็ไปไม่รอดอย่างแน่นอน

พระราชดำริเกี่ยวกับการส่งเสริมชุมชนหรือการพัฒนาชนบทที่สำคัญ ๆ คือ การที่ทรงมุ่ง ช่วยเหลือพัฒนา คือ การที่ทรงมุ่งช่วยเหลือพัฒนาให้เกิดการพึ่งตนเองได้ของคนในชนบทเป็นหลัก กิจกรรมและ โครงการตามแนวพระราชดำริที่ดำเนินการอยู่หลายพื้นที่ทั่วประเทศในปัจจุบันนั้น ล้วนแล้วแต่มีเป้าหมายสุดท้ายอยู่ที่การพึ่งตนเองได้ของราษฎรทั้งสิ้น ในการพัฒนาทั้งด้านอาชีพ และส่งเสริมการเกษตร ให้เกษตรกรสามารถดำรงชีพอยู่ได้อย่างมั่นคงเป็นปึกแผ่นนั้น

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงดำเนินการแนะนำสาธิตให้ประชาชนดำเนินรอยตาม เบื้องพระยุคลบาทเป็นไปตามหลักการพัฒนาสังคมชุมชนอย่างแท้จริง กล่าวคือ ทรงมุ่งช่วยเหลือ พัฒนาให้เกิดการพึ่งตนเองได้ของคนในชนบทเป็นหลัก

ดังนั้น การที่ราษฎรในชนบทสามารถพึ่งตนเองได้มากยิ่งขึ้นนั้น สืบเนื่องจากแนว พระราชดำริด้านการพัฒนาที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานแก่เกษตรกร ทั้งหลายประการ

1.1.2 เทคนิควิธีการดำเนินการพึ่งตนเอง

1.1.2.1 การรวมกลุ่มประชาชนเพื่อแก้ไขปัญหาหลักของชุมชนชนบท ซึ่งเป็น รากฐานสำคัญประการหนึ่งของการพัฒนาพึ่งตนเอง โดยเฉพาะการรวมตัวกันเป็นรูปของสหกรณ์ ดังนั้น ในทุกพื้นที่ที่เสด็จพระราชดำเนิน และมีโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริขึ้นมาไม่ว่า ลักษณะใด จะทรงเน้นเสมอถึงความจำเป็นที่จะต้องกระตุ้นให้เกิดการรวมตัวกันในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อแก้ไขปัญหาที่ชุมชนเผชิญอยู่ร่วมกันหรือเพื่อให้การทำมาหากินของชุมชนโดยส่วนรวมเป็นไป อย่างมีประสิทธิภาพและประหยัด จนเห็นได้ว่า กลุ่มสหกรณ์ในโครงการพระราชดำริที่ประสบ ความสำเร็จหลายโครงการนั้นพัฒนาขึ้นมาจากการรวมตัวกันของราษฎรกลุ่มเล็ก ๆ เช่น สหกรณ์ หุบกะพงเกิดจากกลุ่มเกษตรกรที่ทำสวนผักในย่านนั้น เป็นต้น

1.1.2.2 การส่งเสริมโดยกระตุ้นผู้นำชุมชนให้เป็นผู้ดำเนินการพัฒนาที่เป็นอีกวิธีหนึ่งที่ทรงใช้ในพื้นที่ตามความเหมาะสม ทรงพิจารณาผู้นำโดยเน้นในด้านคุณธรรม ความโอบอ้อมอารี ความเป็นคนในท้องถิ่นและรักท้องถิ่น จากนั้นทรงอาศัยโครงสร้างสังคมไทย โดยเฉพาะระบบอุปถัมภ์กระตุ้นให้ผู้นำชุมชนที่มักจะมีฐานะดี ให้เป็นผู้ดำเนินการสร้างสรรค์ความเจริญให้กับท้องถิ่น โดยชาวบ้านที่ยากจนให้ความสนับสนุนร่วมมือ ซึ่งในที่สุดแล้วผลแห่งความเจริญที่เกิดขึ้นจะตกแก่ชาวบ้านในชุมชนนั้นทุกคน ดังพระราชดำริที่ว่าในการทำงานทั้งปวงนั้น ทุกคนจะต้องตั้งใจจริง อดทนและขยันหมั่นเพียร เชื่อตรงเห็นอกเห็นใจกัน ถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน มีเมตตา มุ่งดีมุ่งเจริญต่อกัน ยึดมั่นในสามัคคีธรรม ความสุจริตทั้งในความคิดและการกระทำ ถือเอาความ มั่นคงและประโยชน์ร่วมกันเป็นจุดหมายสำคัญ

1.1.2.3 การส่งเสริมการพัฒนาเพื่อพึ่งตนเองนั้นจะต้องทำอย่างค่อยเป็นค่อยไป ไม่รีบร้อนที่จะให้เกิดผลในทางความเจริญอย่างรวดเร็ว สิ่งสำคัญที่มีพระราชดำริอยู่เสมอ คือ ชุมชนจะต้องพึ่งตนเองได้ในเรื่องอาหารก่อนเป็นลำดับแรก จากนั้นจึงค่อยก้าวไปสู่การพัฒนาในเรื่องอื่น ๆ การขยายการผลิตเพื่อการค้าใด ๆ ก็ตาม ทรงมีข้อสังเกตเกี่ยวกับความพร้อมในด้านการตลาด โดยเฉพาะในด้านความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการจัดทำบัญชีธุรกิจการเกษตรของชาวบ้านอย่างง่าย ๆ อีกด้วย ซึ่งในเรื่องนี้

1.2 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

กรมการพัฒนาชุมชน (2551ก : 7) ได้สรุปสาระสำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ไว้ดังนี้

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ยังคงยึดกระบวนการพัฒนาใหม่ดังกล่าว และให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วนในสังคมในการดำเนินการในทุกขั้นตอนของแผน ตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมวางแผน และร่วมดำเนินการพัฒนาตามบทบาทและความรับผิดชอบของแต่ละภาคส่วน อันเป็นการระดมทรัพยากรทั้งจากภาครัฐและนอกภาครัฐและพลังสังคมจากทุกภาคส่วนให้เป็นเครือข่ายร่วมขับเคลื่อนการพัฒนาตามยุทธศาสตร์ของแผนไปสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม รวมตลอดทั้งร่วมติดตามตรวจสอบผลการดำเนินงานตามแผนอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น จึงจำเป็นต้องสร้างองค์ความรู้ ความเข้าใจในหลัก “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” และการประยุกต์ใช้ในการขับเคลื่อนการพัฒนาให้กับภาคีการพัฒนาทุกภาคส่วนในทุกระดับ ควบคู่ไปกับการจัดกลไกและกระบวนการบริหารการเปลี่ยนแปลงให้เกิดการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติ ด้วยการจัดทำและใช้แผนระดับต่าง ๆ เป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนและปรับระบบการจัดสรรทรัพยากรและงบประมาณ รวมทั้งปรับปรุงกฎหมาย

กฎระเบียบให้เอื้อ พัฒนาสร้างองค์ความรู้ เพื่อหนุนเสริมการขับเคลื่อนให้สัมฤทธิ์ผล และให้มีการติดตามประเมินผลอย่างเป็นระบบ

1.2.1 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 กรอบแนวคิด และทิศทางการพัฒนาประเทศ

1.2.1.1 การอัญเชิญพระราชดำรัสตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์สู่การปฏิบัติในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 เป็นการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์การพัฒนาประเทศ ให้ดำเนินไปในทางสายกลาง ยึดหลักการพึ่งตนเองก่อนไปพึ่งคนอื่น สร้างความแข็งแกร่งของโครงสร้างระบบภายในประเทศที่คำนึงถึงความเป็นธรรม ไม่เบียดเบียนผู้อื่นและประโยชน์ ควบคู่ไปกับการปรับตัวเข้าสู่โลกาภิวัตน์อย่างรู้เท่าทัน และพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมั่นคงและมีศักดิ์ศรี โดยดำเนินการอยู่บนพื้นฐานความพอประมาณอย่างมีเหตุผล ด้วยการอาศัยความรอบรู้ รอบคอบและระมัดระวังในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผน และดำเนินการทุกขั้นตอน ขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างให้คนในชาติทุกระดับมีสำนึกในคุณธรรม จริยธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต มีสติปัญญาและความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความวิริยะ อุตสาหะและความรอบคอบ อันจะเป็นภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระดับครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ นำไปสู่การดำเนินวิถีการพัฒนาที่สมดุลและสร้างความสุขอย่างมั่นคงและยั่งยืน

1.2.1.2 กระบวนทัศน์การพัฒนาแบบบูรณาการเป็นองค์รวมที่มี คนเป็นศูนย์กลาง ก็คือกระบวนทัศน์การพัฒนาสู่ความพอเพียง กล่าวคือ การพัฒนาที่เอาคนเป็นที่ตั้ง โดยคำนึงถึง ทุกมิติของคุณค่าความเป็นคน และการรวมกันด้วยสันติระหว่างคนกับคน และระหว่างคนกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อันเป็นการพัฒนาเชื่อมโยงคนเข้ากับองค์ประกอบของวิถีทั้งหมดทุกมิติอย่างบูรณาการ คือตัวคนและจิตใจ วัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และความเป็นสังคมในท้องถิ่น ซึ่งต่างก็มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม แตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ กระบวนทัศน์การพัฒนาดังกล่าว จะก่อให้เกิดการกระจายอำนาจ และศักดิ์ศรีให้แก่ทุกกลุ่มชนในสังคม สร้างความอยู่ดีมีสุขให้แก่ คนส่วนใหญ่ในชาตินำไปสู่การพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืนในที่สุด

1.2.1.3 การดำเนินการขั้นต่อไป

1.2.1.3.1 การบูรณาการและจัดลำดับความสำคัญของยุทธศาสตร์ปัจจุบัน อยู่ระหว่างการบูรณาการและจัดลำดับความสำคัญของยุทธศาสตร์ ที่จะขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติในระยะ 5 ปี ของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 โดยวิเคราะห์สภาวะแวดล้อมทั้งบูรณาการความเชื่อมโยงระหว่างแนวทางการบริหารจัดการทุนทางสังคม ทุนทางเศรษฐกิจและทุน

ทางทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ตลอดจนทั้งแนวทางการบริหารจัดการประเทศ ให้เป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาที่มีความสำคัญสูงและควรเร่งขับเคลื่อนให้เกิดผลทางปฏิบัติ

1.2.1.3.2 การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติ เมื่อมีการจัดลำดับความสำคัญของยุทธศาสตร์แล้ว จะได้มีการจัดทำรายละเอียดยุทธศาสตร์ดังกล่าว เพื่อขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติในระยะ 5 ปี ของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 โดยกำหนดวัตถุประสงค์เป้าหมาย แนวทางการพัฒนาและบทบาทภาคีการพัฒนาที่ชัดเจน รวมตลอดทั้งกระบวนการ กลไก และกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้หน่วยงานและภาคีการพัฒนาสามารถนำไปจัดทำแผนปฏิบัติต่อไป

1.2.1.4 แนวทางการพัฒนา

1.2.1.4.1 การจัดแบ่งบทบาทหลักที่ชัดเจนของภาคีพัฒนา เพื่อสามารถดำเนินการกิจและความร่วมมือให้สนับสนุนซึ่งกันและกันอย่างเหมาะสมในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติ โดยภาครัฐต้องปรับบทบาทจากผู้กำกับควบคุมสั่งการ และดำเนินการเอง มาเป็นผู้ประสานสนับสนุนบริการอำนวยความสะดวก สามารถทำงานกับภาคีพัฒนาในลักษณะหุ้นส่วนการพัฒนาที่คำนึงถึงความต้องการของประชาชน ภาคเอกชนต้องคำนึงถึงความรับผิดชอบต่อสังคมชุมชน ผู้บริโภค มีกระบวนการผลิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ไม่ทำลายคุณค่าทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม มีการจัดการที่โปร่งใสเป็นธรรมในการประกอบธุรกิจ และเข้ามามีบทบาทร่วมจัดบริการสังคมและกิจกรรมสร้างสรรค์อื่น ๆ ร่วมกับภาครัฐ ภาคสถาบันต่าง ๆ อาทิ สถาบันศาสนาจะมีบทบาทเป็นแหล่งเผยแพร่หลักธรรม ปลูกฝังทัศนคติการใช้หลักธรรมในการดำเนินชีวิต การช่วยเหลือเกื้อกูลกันในสังคมและร่วมดำเนินกิจกรรมสาธารณประโยชน์ สถาบันการศึกษาจะมีบทบาทเป็นแหล่งให้ความรู้ สร้างศักยภาพและกระบวนการเรียนรู้ของเด็กเยาวชนและคนทุกกลุ่มวัย สื่อจะมีบทบาทในการตรวจสอบเฝ้าระวัง เป็นสื่อกลางสะท้อนข้อเท็จจริง สร้างความรู้และกระแสสังคมเชิงสร้างสรรค์ ภาคชุมชนต้องมีศักยภาพขีดความสามารถพึ่งพาตนเองได้ มีการรวมกลุ่ม เสริมสร้างความเข้มแข็งให้สามารถมีบทบาทเข้าร่วมในกระบวนการพัฒนาทุกขั้นตอนอย่างมีประสิทธิภาพ

1.2.1.4.2 สร้างความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการประยุกต์ใช้ให้กับภาคีพัฒนาทุกภาคส่วนในทุกระดับอย่างต่อเนื่อง เพื่อสามารถมีส่วนร่วมขับเคลื่อนการพัฒนาและจัดทำแผนปฏิบัติในระดับต่างๆ ผลักดันให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ การปรับวิถีคิด ทัศนคติค่านิยม เกิดความตระหนักเข้าใจ พร้อมรับกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรู้เท่าทันสามารถนำไปเป็นแนวปฏิบัติในการดำรงชีวิตได้

1.2.1.4.3 สนับสนุนการจัดทำและใช้แผนระดับต่างๆ ที่สอดคล้องเชื่อมโยงกับ ยุทธศาสตร์แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 เป็นเครื่องมือสร้างกระบวนการ ขับเคลื่อนยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และหลักการบูรณาการ ที่ยึดพื้นที่ ภารกิจและการมีส่วนร่วม โดยใช้กลไกกระบวนการ แผนการบริหารราชการแผ่นดิน ขับเคลื่อนการพัฒนา เพื่อให้ภาครัฐสามารถประสานบทบาท ภารกิจ แนวทาง และมาตรการ ตลอดจนวิธีการทำงาน ไปในทิศทางที่สอดคล้องกันอย่างเป็นระบบ มีการจัดสรรทรัพยากรและ งบประมาณอย่างเหมาะสม เกิดการบูรณาการในแนวราบระหว่างหน่วยงานภาครัฐ สามารถ เชื่อมโยงบทบาทจากภาคส่วนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องมาหนุนเสริม และนำไปสู่การจัดทำแผนการลงทุน ภาครัฐในระยะ 4 ปี ที่ครอบคลุมแนวทางมาตรการที่มีลำดับความสำคัญสูงของแต่ละยุทธศาสตร์ใน แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ใช้กลไกกระบวนการจัดทำแผนปฏิบัติราชการ 4 ปี และแผนปฏิบัติ ราชการประจำปีของส่วนราชการ ขับเคลื่อนและบูรณาการเข้ากับมิติภารกิจงานตามอำนาจหน้าที่ ปกติของกระทรวง ทบวง กรม และมิติพื้นที่ในระดับจังหวัด กลุ่มจังหวัด ตลอดจนมิติตามระเบียบ วรรงานพิเศษ หรือวาระแห่งชาติที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายหน่วยงานมาร่วมดำเนินการ อย่างมีบูรณาการเพื่อสามารถจัดสรรทรัพยากรให้เกิดความสอดคล้องเชื่อมโยงกันได้อย่างเป็น ระบบมากขึ้น ใช้กลไกกระบวนการแผนชุมชน สร้างการบูรณาการและความเชื่อมโยงกับแผน ท้องถิ่นและแผนระดับต่างๆ โดยกระบวนการแผนชุมชนจะเป็นเครื่องมือสร้างความเข้มแข็งของ ชุมชน ให้ชุมชนรู้จักตนเอง รู้จักชุมชน ทูทางสังคม ตลอดจนทรัพยากรที่มีอยู่ สามารถจัดการ ตนเองให้บรรลุเป้าหมายที่พึงปรารถนาได้ ส่งผลให้ชุมชน ครอบครัว และคนในครอบครัวสามารถ ดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข ภายใต้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง รวมตลอดทั้งสร้างการมี ส่วนร่วมของภาคีพัฒนาในพื้นที่ในกระบวนการจัดทำแผนชุมชน และเชื่อมโยงให้เกิดการบูรณา การกับแผนท้องถิ่นและแผนในลำดับที่สูงกว่า อาทิ แผนจังหวัด กลุ่มจังหวัด และแผนพัฒนาภาค

1.2.1.4.4 สนับสนุนให้มีกลไกที่ปรึกษาภาคประชาชน เพื่อการมีส่วนร่วมใน การขับเคลื่อนการพัฒนาในระดับพื้นที่ โดยสนับสนุนการจัดตั้งกลไกที่ปรึกษาภาคประชาชน ใน ระดับปฏิบัติการในพื้นที่ตั้งแต่ระดับจังหวัด อำเภอ และท้องถิ่น เพื่อให้ภาคประชาชนมีส่วนร่วมใน การให้ข้อคิดเห็นต่อการดำเนินนโยบายยุทธศาสตร์ แนวทางการพัฒนา การจัดระบบบริหารและ บริการ รวมทั้งการติดตามประเมินผลที่สามารถสะท้อนความพึงพอใจของประชาชน เพื่อเป็น ประโยชน์ต่อการปรับปรุงการดำเนินงานภาคราชการให้มีประสิทธิภาพตอบสนองความต้องการ และประโยชน์โดยรวมต่อประชาชนในพื้นที่ได้อย่างแท้จริง

1.3 แผนยุทธศาสตร์อำเภอ

เดชา ใจยะ (2553 : ออนไลน์) ได้สรุปความเป็นมา และองค์ประกอบของแผนยุทธศาสตร์อำเภอไว้เป็นประเด็น ดังนี้

1.3.1 ความเป็นมาของแผนยุทธศาสตร์อำเภอ

อำเภอมิมีการจัดทำและใช้แผนพัฒนาอำเภอมาเป็นระยะเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2518 และพัฒนารูปแบบเรื่อยมา แผนพัฒนาอำเภอในระยะเริ่มแรกมีลักษณะเป็นเพียงการรวมแผนของส่วนราชการต่าง ๆ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นภายในอำเภอ จึงทำให้แผนที่ได้เป็นแผนของส่วนราชการขาดการมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่าง ๆ ในการกำหนดทิศทางการพัฒนาที่ชัดเจน และไม่เป็นที่ยอมรับของประชาชน

ในปี พ.ศ.2543 กรมการปกครองได้กำหนดแนวทางการจัดทำแผนพัฒนาอำเภอรูปแบบใหม่ โดยมุ่งปรับปรุงให้แผนพัฒนาอำเภอเป็นแผนแม่บทของอำเภออย่างแท้จริงที่มาจากความร่วมมือของทุกภาคส่วน โดยกำหนดให้อเภอจัดทำแผนพัฒนาอำเภอ 5 ปี โดยกระบวนการประชาคมหมู่บ้าน ตำบล และอำเภอ พ.ศ. 2545 – 2549 แผนดังกล่าวมีระยะเวลาสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 พ.ศ.2545 – 2549 ซึ่งเป็นแผนแม่บทในการพัฒนาประเทศ และเป็นกรอบในการจัดทำแผนของส่วนราชการและแผนพัฒนาจังหวัด รวมทั้งสอดคล้องกับหลักการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมกับภาคราชการ

บทบาทของประชาคมที่กรมการปกครองส่งเสริมให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาอำเภอมี 3 ระดับ ได้แก่ ประชาคมหมู่บ้าน ประชาคมตำบล และประชาคมอำเภอ ซึ่งประกอบด้วยผู้แทนจากทุกภาคส่วนในประชาคม มีภาคประชาชนเป็นประธานและเป็นองค์ประกอบสำคัญในประชาคม โดยประชาคมมีบทบาทหลักในการสะท้อนและจัดลำดับปัญหาความต้องการของชุมชน หมู่บ้าน ตำบล ตามลำดับขั้นมาจนถึงอำเภอ แผนที่ได้จึงสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนอย่างแท้จริง

1.3.2 แผนยุทธศาสตร์พัฒนาอำเภอ

แผนยุทธศาสตร์พัฒนาอำเภอ รูปแบบปัจจุบันเป็นเครื่องมือในการบริหารพัฒนาอำเภอมิติใหม่ที่ระบุทิศทางการพัฒนาอำเภอในระยะ 4 ปี พ.ศ. 2553 - 2556 มีการกำหนดวิสัยทัศน์และประเด็นยุทธศาสตร์การพัฒนาอำเภอ บนพื้นฐานของการวิเคราะห์ปัจจัยภายในและภายนอกอำเภอ โดยความร่วมมือของทุกภาคส่วนในรูปของคณะกรรมการบริหารอำเภอ (ก.บ.อ.) สามารถสะท้อนปัญหาความต้องการของประชาชนในชุมชน หมู่บ้าน และตำบล ซึ่งมาจากกระบวนการถกแถลงและบูรณาการแผนชุมชน/หมู่บ้าน ในแต่ละระดับหมู่บ้าน ตำบล จนถึงระดับอำเภอ (Bottom-Up) รวมทั้งสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาประเทศ จังหวัดและกลุ่มจังหวัด (Top-Down)

1.3.2.1 การพัฒนาและปรับเปลี่ยนระบบการจัดทำแผนนี้สอดคล้องกับบริบทการเปลี่ยนแปลงของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 และพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 ที่กำหนดให้อำเภอเป็นศูนย์กลางในการสนับสนุนการปฏิบัติงานของจังหวัด โดยเฉพาะในการจัดทำค่าของงบประมาณของจังหวัด โดยการประสานงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเพื่อร่วมมือกับชุมชนในการดำเนินการให้มีแผนชุมชน โดยปัญหาและความต้องการของประชาชนในแผนชุมชนจะอยู่ในแผนยุทธศาสตร์พัฒนาอำเภอเพื่อขอรับการสนับสนุนงบประมาณ

1.3.2.1.1 ชุดปฏิบัติการของชุมชน/หมู่บ้าน ร่วมกันเป็นพื้นฐาน ซึ่งก่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนเป็นการระเบิดจากข้างใน (Inside – out) ลดการพึ่งพาจากภายนอก หันมาพึ่งพาตนเอง แก้ปัญหาด้วยตนเองอันนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

1.3.2.1.2 ชุดปฏิบัติการระดับตำบล และภาคีการพัฒนา ผู้บริหารองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำภาคประชาชน และกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน กลั่นกรอง บูรณาการแผนชุมชนหมู่บ้านระดับตำบล เพื่อจัดลำดับความสำคัญเร่งด่วนของปัญหาความต้องการของชุมชน/หมู่บ้าน เพื่อเสนอขอรับการสนับสนุนจากภายนอก

1.3.2.1.3 คณะอนุกรรมการระดับอำเภอ (อกอ.) กลั่นกรอง บูรณาการแผนชุมชนระดับหมู่บ้านระดับอำเภอ ที่ต้องการขอรับการสนับสนุน

1.3.2.2 การกำหนดทิศทางการพัฒนาโดย คณะกรรมการบริหารงานอำเภอ วิเคราะห์ศักยภาพ จุดอ่อน รวมทั้งโอกาสและอุปสรรคในการพัฒนาของอำเภอ นำยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดมากำหนดเป็นวิสัยทัศน์ ประเด็นยุทธศาสตร์พัฒนาอำเภอ และบูรณาการร่วมกับแผนงาน โครงการที่กลั่นกรองมาจากแผนชุมชน รวมทั้งแผนงาน โครงการที่เป็นความคิดริเริ่มของอำเภอ (Area initiative/flagship) ทำให้แผนยุทธศาสตร์พัฒนาอำเภอมีความสมบูรณ์ทุกมิติการพัฒนาที่สามารถบูรณาการปัญหาความต้องการของประชาชนจากแผนชุมชน (Area agenda) และเติมเต็ม ในด้านของการพัฒนาในเชิงยุทธศาสตร์ โดยการวิเคราะห์ของคณะกรรมการบริหารงานอำเภอที่มีวิสัยทัศน์เป็นหลักชัย

1.3.3 องค์ประกอบของแผนยุทธศาสตร์พัฒนาอำเภอ

จากแนวคิดของแผนยุทธศาสตร์พัฒนาอำเภอ เป็นสิ่งกำหนดทิศทางการพัฒนาอำเภอในอนาคต และแผนงาน โครงการที่มารองรับ มีความสำคัญในการขยายผลสู่การปฏิบัติ โดยสาระสำคัญควรมี ดังนี้

1.3.3.1 การคิดวิเคราะห์กำหนดทิศทางการพัฒนาอำเภอในอนาคต ประกอบด้วย

1.3.3.1.1 การวิเคราะห์ SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats) เป็นการนำปัจจัยภายใน และภายนอกมาประเมินองค์กรว่ามีจุดอ่อน จุดแข็ง โอกาสและภัยคุกคามอย่างไร เพื่อนำไปกำหนดวิสัยทัศน์ และกลยุทธ์

1.3.3.1.2 การกำหนดวิสัยทัศน์ คือ กำหนดภาพในอนาคตที่องค์กรต้องการจะเป็น โดยจะต้องมีทิศทางที่ชัดเจน มีความเป็นไปได้ และเป็นที่ยอมรับ

1.3.3.1.3 ประเด็นยุทธศาสตร์และเป้าประสงค์ คือสิ่งที่ประเด็นหลักที่องค์กรจะต้องให้ความสำคัญเพื่อมุ่งไปสู่การบรรลุวิสัยทัศน์ขององค์กร

1.3.3.1.4 กลยุทธ์ คือ สิ่งที่หน่วยงานจะทำเพื่อให้บรรลุเป้าประสงค์

1.3.3.2 แผนงานโครงการที่มารองรับประเด็นยุทธศาสตร์ เพื่อพัฒนาอำเภอไปในทิศทางที่กำหนด จำแนกโครงการเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ การพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาสังคม การพัฒนาการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การบริหารจัดการ และการรักษาความมั่นคงและความสงบเรียบร้อยโครงการอาจจะมี 4 ประเภท คือ

1.3.3.2.1 โครงการที่ดำเนินการโดยจังหวัด/อำเภอ (งบจังหวัด)

1.3.3.2.2 โครงการที่ดำเนินการโดยหน่วยงานส่วนกลางกระทรวง ทบวง กรมงบประมาณ (Function)

1.3.3.2.3 โครงการที่ดำเนินการโดยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นหรือหน่วยงานอื่นของรัฐ (งบประมาณท้องถิ่น)

1.3.3.2.4 โครงการที่ได้รับการสนับสนุนจากภาคเอกชน

1.3.3.3 งบประมาณในการขับเคลื่อนแผนงานโครงการ เป็นปัจจัยสำคัญที่ทุกภาคส่วนมักจะกล่าวถึงว่าจะเกิดผลในทางปฏิบัติมากน้อยเพียงใด โดยแหล่งที่มาของงบประมาณอาจแยกเป็นงบประมาณในลักษณะงบประมาณ(Function) (กระทรวง และส่วนราชการต่าง ๆ) งบของจังหวัด กลุ่มจังหวัด งบขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และงบจากองค์กรภาคประชาชน เอกชน ปัจจัยงบประมาณจึงยังเป็นเงื่อนไขที่นักยุทธศาสตร์ทุกคนมักจะไม่สามารถละเลยกับการมุ่งสู่การสร้างผลงานให้เกิดผลอย่างจริงจังและเป็นรูปธรรม ในวาระของพื้นที่ (Area) ก็เป็นสิ่งที่ต้องใช้งบประมาณอย่างแท้จริงเช่นกัน

เดชา ใจยะ (2553 : ออนไลน์) ได้สรุปว่าแผนยุทธศาสตร์พัฒนาอำเภอนับเป็นมิติใหม่ในการบริหารราชการในระดับภูมิภาคเพราะเป็นแผนที่เกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในพื้นที่ ทั้งส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ซึ่งถือเป็นภาคีการพัฒนาที่สำคัญของอำเภอ จึงทำให้แผนพัฒนาอำเภอสามารถตอบสนองความต้องการของทุกภาคส่วนได้อย่างครอบคลุม และทั่วถึง และยังสามารถช่วยให้การแก้ไขปัญหา

ที่เกิดขึ้นในพื้นที่เป็นไปด้วยความมีประสิทธิภาพ เป็นระบบ และมีทิศทางที่ชัดเจน เนื่องจากการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นระดับพื้นที่ในปัจจุบันนั้น ไม่สามารถที่จะดำเนินการให้ประสบความสำเร็จด้วยหน่วยงานใดเพียงหน่วยงานหนึ่งได้ จำเป็นที่จะต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายๆ ส่วนราชการ การมีแผนยุทธศาสตร์พัฒนาอำเภอจึงเปรียบเสมือนเครื่องมือที่ทำให้ส่วนราชการสามารถบูรณาการการทำงานได้อย่างเป็นระบบและยังเป็นกลไกในการเชื่อมโยงแผนพัฒนาจังหวัดกับแผนชุมชน/หมู่บ้านส่งผลให้นอกจากอำเภอจะสามารถตอบสนองความต้องการในระดับพื้นที่แล้ว ยังสามารถสนับสนุนการพัฒนาของจังหวัดให้ประสบความสำเร็จอีกทางหนึ่งด้วย

ในส่วนของภาคประชาชน และชุมชนจะส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ในการแก้ไขปัญหาของตนเองผ่านกระบวนการแผนชุมชน โดยประชาชนสามารถ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหาของตนเอง ปัญหาที่ไม่เกินความสามารถจะแก้ไขด้วยตนเอง การเรียนรู้ในการแก้ปัญหาและพึ่งตนเองเป็นสำคัญอันนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

1.4 แผนพัฒนาตำบล

กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น (2553ก : ออนไลน์) ได้สรุปความสำคัญ ความเป็นมาและองค์ประกอบของแผนพัฒนาตำบล ไว้ดังนี้

1.4.1 ความสำคัญและที่มาของแผนพัฒนาตำบล

แผนพัฒนาตำบล หมายความว่า แผนพัฒนาตำบลขององค์การบริหารส่วนตำบลห้าปี และแผนพัฒนาตำบลขององค์การบริหาร ส่วนตำบลประจำปี (กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น. 2553ข : ออนไลน์)

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 20 แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหาร ราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 มาตรา 5 และมาตรา 67 แห่งพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยจึงออกระเบียบไว้ ดังนี้ (กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น. 2553ข : ออนไลน์)

ระเบียบกระทรวงมหาดไทยว่าด้วยการจัดทำแผน พัฒนาตำบลขององค์การบริหาร ส่วนตำบล การบริหารงานขององค์การบริหารส่วนตำบลจะอยู่ในความรับผิดชอบของ คณะกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบล ภายใต้การ ควบคุมของสภาองค์การบริหารส่วน ตำบล กลไกที่สำคัญที่องค์การบริหาร ส่วนตำบลจะใช้ในการกำหนดแนวทางการดำเนินงานเพื่อ พัฒนาตำบลและ แก้ไขปัญหาความต้องการของประชาชนคือ แผนพัฒนาตำบล ซึ่งพระราชบัญญัติ สภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 มาตรา 59 (2) กำหนดให้คณะกรรมการบริหาร ขององค์การบริหารส่วนตำบล มีอำนาจหน้าที่ในการจัดทำแผนพัฒนาตำบล แล้วเสนอสภาองค์การ บริหารส่วนตำบลให้ความเห็นชอบแผนพัฒนาตำบลตามมาตรา 46(1) แห่งพระราชบัญญัติเดียวกัน

ดังนั้น องค์การบริหารส่วนตำบลจึงจำเป็นต้องมีแผนพัฒนาตำบลของตนเองตามบทบัญญัติของกฎหมาย โดยระเบียบกระทรวงมหาดไทย ว่าด้วยการวางแผนพัฒนาตำบลขององค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2540 ได้ระบุถึงหลักการไว้ว่า ให้องค์การบริหารส่วนตำบลมีแผนพัฒนาตำบลขององค์การบริหารส่วนตำบลระยะ 5 ปี และแผนพัฒนาตำบลขององค์การบริหารส่วนตำบลประจำปี โดยถือเป็นส่วนย่อยของแผนพัฒนาอำเภอ ทั้งนี้ องค์การบริหารส่วนตำบลจะมีอำนาจอิสระในการจัดทำแผนพัฒนาอย่างเต็มที่ แผนพัฒนาตำบลดังกล่าวจะแสดงกิจกรรมและโครงการขององค์การบริหารส่วนตำบล และส่วนราชการสังกัดส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่นอื่นทุกหน่วยที่ปฏิบัติ ในพื้นที่ตำบล อีกทั้งมีการประสานในแนวเดียวกับแผนพัฒนา อำเภอและประสานในแนวราบกับแผนพัฒนาตำบลขององค์การบริหาร ส่วนตำบลอื่นในอำเภอด้วย

1.4.2 องค์ประกอบของแผนพัฒนาตำบล

1.4.2.1 โครงสร้างแผนพัฒนาตำบลขององค์การบริหารส่วนตำบลจะประกอบไปด้วยโครงการและงานทั้งกิจกรรม 2 ประเภท คือ ประเภท ที่องค์การบริหารส่วนตำบลดำเนินการเองด้วยงบประมาณของตนเองกับประเภทที่องค์การบริหารส่วนตำบลขอรับการสนับสนุนจากส่วนราชการอื่น และที่ส่วนราชการอื่นดำเนินการในพื้นที่ตำบล

1.4.2.2 เค้าโครงของแผน แผนพัฒนาตำบลขององค์การบริหารส่วนตำบลระยะ 5 ปี มีเค้าโครงดังนี้

ส่วนที่ 1 สภาพขององค์การบริหารส่วนตำบล

ตอนที่ 1 สภาพทั่วไป และสภาพ ทางเศรษฐกิจและสังคม

ตอนที่ 2 สภาพปัญหา ความต้องการ นโยบาย และศักยภาพของตำบล

ส่วนที่ 2 แนวทางการพัฒนาขององค์การบริหาร ส่วนตำบล

ส่วนที่ 3 แนวทางการพัฒนา โครงการ งานและ กิจกรรม

1.4.2.3 องค์การบริหารส่วนตำบลดำเนินการ โดยงบประมาณของตนเอง องค์การบริหารส่วนตำบลขอรับการ สนับสนุนจากหน่วยงานอื่น (เป็นเงิน และโครงการ) และที่ส่วนราชการอื่น ดำเนินการในตำบล

สำหรับแผนพัฒนาตำบลขององค์การบริหารส่วนตำบลประจำปี จะมีเค้าโครงในส่วนที่ 1 และส่วนที่ 2 เหมือนกันกับแผนพัฒนาตำบลระยะ 5 ปี

1.4.3 องค์กรจัดทำแผนพัฒนาตำบล

การจัดทำแผนพัฒนาตำบลดำเนินการ โดยคณะทำงานสนับสนุนการจัดทำแผนพัฒนา ตำบลขององค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งมีจำนวน ไม่น้อยกว่าห้าคนซึ่งคณะกรรมการบริหารแต่งตั้ง

ประกอบด้วยกรรมการบริหารสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ผู้ทรงคุณวุฒิในตำบล โดยมี ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นเลขานุการคณะทำงาน

ทั้งนี้ ให้นายอำเภอแต่งตั้งปลัดอำเภอคนหนึ่งเป็นที่ปรึกษาคณะทำงาน และมอบหมายให้ คณะทำงานสนับสนุนการปฏิบัติงานพัฒนาชนบทระดับตำบล (คปต.) สนับสนุนและให้คำปรึกษา ในการจัดทำแผนพัฒนาตำบลขององค์การบริหารส่วนตำบล

1.4.4 การอนุมัติแผน

1.4.4.1 คณะทำงานจัดทำแผนแล้วเสร็จให้เสนอกิจกรรมการบริหารพิจารณา

1.4.4.2 คณะกรรมการบริหารเสนอร่างแผนพัฒนาให้สภาองค์การบริหารส่วน ตำบลให้ความเห็นชอบ (แผนพัฒนาตำบลขององค์การบริหารส่วนตำบลมีผลทางกฎหมาย)

1.4.4.3 ประธานกรรมการบริหารส่งแผนพัฒนาตำบลให้คณะกรรมการพัฒนา อำเภอทราบ เพื่อประสานงานในส่วนของ โครงการ/งานที่องค์การบริหารส่วนตำบลดำเนินการเอง และเพื่อขออนุมัติให้ส่วนของโครงการ/งานที่ขอรับการสนับสนุนจากส่วนราชการอื่น (ทั้งในระบบ กนภ. และนอกระบบ กนภ.)

1.4.5 องค์การประสานการพัฒนา

ให้นายอำเภอจัดตั้งศูนย์ประสานการพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลขึ้น โดยมี นายอำเภอเป็นประธานศูนย์ ประธานกรรมการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลทุกแห่งและ ผู้ทรงคุณวุฒิไม่เกิน 3 คน เป็นกรรมการ โดยมีปลัดอำเภอผู้รับผิดชอบองค์การบริหารส่วน ตำบล เป็นกรรมการและเลขานุการ โดยศูนย์ประสานการพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลจะมีหน้าที่ ประสานโครงการหรือกิจกรรมตามแผน พัฒนาตำบลให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาของหน่วยการ บริหารราชการส่วน ท้องถิ่นอื่น แผนพัฒนาอำเภอและแผนพัฒนาจังหวัด

1.5 แนวคิดเกี่ยวกับแผนชุมชน

1.5.1 ความหมายของแผนชุมชน

ขนิษฐา กาญจนรังสีนนท์ (2553ข : ออนไลน์) กล่าวว่า แผนชุมชน หมายถึง ส่วนหนึ่ง ของระบบการบริหารจัดการชุมชน ซึ่งแสดงถึงประสิทธิภาพของความร่วมมือและการเรียนรู้ ร่วมกันของคนในชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนของตน ชุมชนที่สามารถบริหารจัดการ ได้ชุมชนจะมีการดำเนินการ 6 เรื่อง คือมีระบบข้อมูล มีแผนชุมชน มีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมกัน มีการนำแผนไปปฏิบัติ มีทุนของชุมชน และมีองค์กรเข้มแข็งอย่างน้อย 1 องค์กร

ประเวศ วะสี (2553 : ออนไลน์) กล่าวว่าแผนชุมชน หมายถึง ขบวนการวิเคราะห์ วิจัยปัญหาว่าคืออะไรคือการวิเคราะห์ทางเลือก เป็นกระบวนการทางปัญญาที่ทรงพลัง เมื่อ

วิเคราะห์แล้วนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงซึ่งไปสู่การแก้ปัญหา กระบวนการจัดทำแผนชุมชนเป็นการเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง (Interactive learning interaction)

อุทัย บุญคำ (2553 : ออนไลน์) กล่าวว่า แผนชุมชน หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ ปรับความคิดของคนในชุมชนให้ตรงกัน โดยนำข้อมูลมาวิเคราะห์ (ข้อมูลพูดได้) เป็นเครื่องมือในการแก้จนได้

ประยงค์ ธรรงค์ (2553 : ออนไลน์) กล่าวว่า แผนชุมชนเป็นการทำงานเพื่อต้องการให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการ กำหนดทิศทางของตนเอง การสร้างภูมิคุ้มกันเงื่อนไปจากภายนอกเข้าไปในชุมชนเปลี่ยนแนวคิด วัฒนธรรมดั้งเดิม และการวิ่งตามกระแสเงิน คุณค่าที่เกิดจากการทำแผนชุมชนคือการเรียนรู้ของชาวบ้านในการทำแผน รู้ทิศทางของตนเอง รู้จักชุมชนของตนเอง ค้นหาทรัพยากรและศักยภาพของตนเอง ตลอดจนทำโครงการแก้ไขปัญหาในอนาคตได้ และการประสานงานกับหน่วยงานทุกภาคส่วน ภาคีการพัฒนา เกิดความร่วมมือเป็นพลังที่สำคัญในการแก้ไขปัญหาตอบสนองความต้องการของชุมชน และป้องกันปัญหาที่จะเกิดในอนาคตได้

สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม (2553 : ออนไลน์) ได้กล่าวถึงแผนชุมชนพึ่งตนเองว่าเป็นรูปธรรมหนึ่งของการพัฒนาคนเป็นศูนย์กลางไม่ได้เน้นเงิน หรือวัตถุ แต่แผนชุมชนเป็นเครื่องมือในการพัฒนาที่สร้างการเรียนรู้ มุ่งเน้นยกระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา

กรมการพัฒนาชุมชน (2548ข : 8) ให้ความหมาย แผนชุมชน คือ ส่วนหนึ่งของระบบการบริหารจัดการชุมชน ซึ่งแสดงถึงประสิทธิภาพของความร่วมมือและการเรียนรู้ร่วมกันของคนในชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนของตน ชุมชนที่สามารถบริหารจัดการกับการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของชุมชนได้ชุมชนจะมีการดำเนินการใน 6 เรื่อง คือ มีระบบข้อมูล มีแผนชุมชน มีการจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันมีการนำแผนไปปฏิบัติ มีทุนของชุมชน และมีองค์กรเข้มแข็งอย่างน้อย 1 องค์กร

กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น (2553ก : ออนไลน์) แผนชุมชน หมายถึง กิจกรรมพัฒนาที่เกิดขึ้นจากคนในชุมชนที่มีการรวมตัวกันเพื่อจัดทำแผนขึ้นมาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนหรือท้องถิ่นของตนเอง ให้เป็นไปตามที่ต้องการและสามารถแก้ปัญหาที่ชุมชนเผชิญอยู่ร่วมกันได้โดยคนในชุมชนได้มาร่วมกันคิดร่วมกำหนดแนวทาง และกิจกรรมการพัฒนาของชุมชน โดยยึดหลักการพึ่งพาตนเองลดการพึ่งพิงภายนอกด้วยการคำนึงถึงศักยภาพ ทรัพยากร ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมใน ท้องถิ่นเป็นหลัก ซึ่งบางกิจกรรมที่ชุมชนไม่สามารถทำเองได้ ก็สามารถขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกได้ โดยชุมชนเสนอแผนชุมชนเข้าเป็นแผนขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) หรือแผนงาน/โครงการของทางราชการได้ แผนชุมชนมี

ชื่อเรียกแตกต่างกันตามความเข้าใจของแต่ละท้องถิ่น เช่น แผนแม่บทชุมชน แผนชุมชนพึ่งตนเอง แผนชีวิต เป็นต้น

อุษา เทียนทอง (2544 : 1-2) ได้ให้ความหมายของแผนชุมชนว่า คือ โจทย์ที่ชุมชนคิดเอง นำไปสู่แนวทางแก้ไขปัญหาเพื่อความอยู่รอดของชุมชน ภายใต้การวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลที่เป็นวิถีชีวิต เป็นศักยภาพ เป็นภูมิปัญญาของชุมชน รวมทั้งเป็นแผนชีวิตที่ชุมชนเป็นเจ้าของ ตระหนักรู้และกำหนดทิศทาง ผู้การพัฒนาในการฟื้นฟูวัฒนธรรมชุมชน และการเรียนรู้ที่นำไปสู่การพัฒนาความเข้มแข็งและพึ่งพาตนเอง

ผู้วิจัยสรุปความหมายของ แผนชุมชน หมายถึง แผนที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการร่วมกำหนด ทิศทางการพัฒนาและแก้ไขของตนเอง ตามความต้องการและความจำเป็น ภายในชุมชนนั้นเป็น ฐานข้อมูลข้อมูลในการทำงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งตามความหมายของแผนนั้นคือ ยึดประชาชนเป็นตัวตั้งในการพัฒนา เป็นการเปลี่ยนแปลงทัศนคติในการพัฒนาที่เคยมีมาเมื่อสองทศวรรษที่ผ่านมา ที่เรามักคิดว่าชาวบ้านเป็นผู้ถูกพัฒนา และกลุ่มนักพัฒนามาจากภายนอกจะเป็นผู้ไปพัฒนา หรือเรียกว่าทำงานบนลงล่าง

1.5.2 ขั้นตอนการจัดทำแผนชุมชน

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (กรมการพัฒนาชุมชน. 2548ก : 10-15) ได้กำหนดขั้นตอนการวางแผนชุมชนพึ่งตนเองไว้ ดังนี้

1.5.2.1 เตรียมพื้นที่ และเตรียมทีมงาน

1.5.2.1.1 การเตรียมพื้นที่การพิจารณาพื้นที่เพื่อทำแผนชุมชนควรเป็นพื้นที่ ที่มีศักยภาพมีต้นทุนที่ใช้ในการทำแผนชุมชน เช่น มีผู้นำที่มีความรู้ ความสามารถ มีองค์กรชุมชนต่าง ๆ ที่อยู่ในพื้นที่ สามารถสร้างความร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานราชการในอำเภอได้

1.5.2.1.2 การเตรียมทีมงานหรือวิทยากรกระบวนการสร้างทีมงานเพื่อเป็นกำลังสำคัญในการสนับสนุนให้เกิดแผนชุมชนในตำบล ควรมีองค์กรที่หลากหลายทั้งเพศ วัย การศึกษา ฐานะ อาชีพ การเลือกแกนนำแผนชุมชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายก อบต. ครูหรือนักวิชาการท้องถิ่น ประชาชนผู้รู้หรือภูมิปัญญาท้องถิ่น และกลุ่มองค์กรต่าง ๆ คุณลักษณะของทีมงานจะต้องมีคุณสมบัติเป็นผู้ที่มีบทบาทในกลุ่ม ชุมชน และได้รับการยอมรับจากสมาชิกภายในกลุ่ม เป็นผู้รู้ ผู้นำทางความคิด รอบรู้เรื่องราวเหตุการณ์ความเคลื่อนไหวในสังคม หรือเป็นผู้ที่สามารถประสานงานกับผู้นำชุมชน และหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังรวมทั้งหน่วยงานต่าง ๆ เกษตร พัฒนาชุมชน ศูนย์การศึกษาชนบทและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) และหน่วยงานอื่น ๆ

1.5.2.2 จัดเวทีสร้างความเข้าใจกับคณะทำงานแผนแม่บทชุมชน เวทีสร้างความเข้าใจและคณะทำงาน องค์ประกอบผู้เข้าร่วมเวทีจะต้อง ประกอบด้วย

1.5.2.2.1 ตัวแทนองค์กรหรือหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนทั้งภาครัฐ และเอกชนเพื่อสร้างความมั่นใจให้เกิดขึ้นกับผู้นำและตัวแทนชุมชน

1.5.2.2.2 วิทยากรเนื้อหาแผนแม่บทชุมชน วิทยากรอาจจะเป็นคนภายนอกหรือคนในพื้นที่ก็ได้ แต่ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการการจัดทำแผนแม่บทเป็นอย่างดี และสามารถตอบข้อข้องใจได้

1.5.2.2.3 ผู้ประสานงานระดับตำบล

การจัดเวทีเพื่อสร้างความเข้าใจกับคณะทำงานแผนแม่บทชุมชนระดับตำบลมีรายละเอียดเนื้อหาจากประสบการณ์ ดังนี้

การจัดเวทีประชุมเพื่อสร้างความเข้าใจในขั้นตอนนี้จะเป็นเวทีที่เชิญผู้นำจากหมู่บ้านต่าง ๆ หรือผู้ประสานงานระดับตำบล เข้าร่วมประชุม อาจจะใช้เวลา 1 หรือ 2 วัน ขึ้นอยู่กับวิธีการและงบประมาณที่จะใช้การจัดเวที เนื้อหาของการจัดเวทีกระตุ้นหรือจุดประกายความคิดมีเนื้อหาสำคัญ ดังนี้ ชวนคิด ชวนคุย ชวนวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ของการพัฒนา เน้นการสร้างการเปลี่ยนแปลงของสังคมภายนอกชุมชนที่มีผลกระทบต่อครอบครัว ชุมชน และท้องถิ่น ทิศทางและแนวโน้มการพัฒนาที่ให้คุณเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา เน้นการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน และท้องถิ่นในการพัฒนาและการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ความสำคัญและประโยชน์ของการจัดทำแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเอง การทำแผนแม่บทชุมชนกับการเชื่อมโยงนโยบายของภาครัฐ ขั้นตอนและวิธีการจัดทำแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเอง เช่น การกำหนดประเภทของข้อมูลที่ต้องการ การสร้างเครื่องมือเก็บข้อมูล การแบ่งบทบาทของผู้นำในชุมชนกับการเก็บข้อมูล รวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การยกร่างแผน การนำแผนไปสู่การปฏิบัติ ส่วนหนึ่งของสื่อ วิธีดี เพื่อให้เกิดความเข้าใจและเห็นภาพของกระบวนการจัดทำแผนชุมชนพึ่งตนเอง ได้อย่างชัดเจน และการเล่าให้เห็นภาพของผลลัพธ์ที่เกิดจากการจัดทำแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเอง จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไร หลังจากที่มีการจัดทำแผนแม่บทชุมชนพึ่งตนเอง เช่น การทำให้ชุมชนเป็นผู้กำหนดทิศทางการพัฒนาตนเอง การทำกิจกรรมเพื่อแก้ไขปัญหา การระดมทุนช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การใช้ทุนทางสังคม ทุนทรัพยากรที่มีอยู่ในหมู่บ้าน ใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่า การประสานแผนงานกับ อบต. เพื่อสนับสนุนช่วยเหลือการทำกิจกรรมของชุมชน

1.5.2.3 การสำรวจและรวบรวมข้อมูลชุมชน

1.5.2.3.1 การสำรวจหรือการรวบรวมข้อมูลเพื่อการทำแผนชุมชน ขั้นตอนที่แรกของการสำรวจข้อมูล การร่วมมากำหนดประเด็นข้อมูลที่อยากรู้ และทำให้เห็นภาพรวมของแต่ละ

ละหมู่บ้านและภาพรวมตำบล เช่น ประเด็นข้อมูลพื้นฐาน ข้อมูลธุรกิจชุมชน เช่น อาชีพ รายได้ รายจ่าย หนี้สิน ข้อมูลทางด้านสังคมและประเพณีวัฒนธรรมชุมชน ข้อมูลกลุ่ม/องค์กรต่าง ๆ ในชุมชน ข้อมูลทรัพยากรและภูมิปัญญาของชุมชน และ ข้อมูลสภาพปัญหาและสาเหตุที่เกิดขึ้นในชุมชน เป็นต้น

1.5.2.3.2 วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล มีดังนี้

1.5.2.3.2.1 การรวบรวมข้อมูลทุติยภูมิ หรือข้อมูลที่มีอยู่ เช่น ข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้าน/กลุ่มองค์กรต่าง ๆ แต่ละตำบล/หมู่บ้านมีฐาน ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน(จปฐ.) ข้อมูลเพื่อการพัฒนาชนบท (กชช 2 ค.) ที่มีการรวบรวมเบื้องต้นอยู่ที่ องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และอำเภอ คณะทำงานแม่บทชุมชนสามารถนำข้อมูลเหล่านี้มาปรับปรุงให้เป็นปัจจุบัน และนำมาใช้ได้

1.5.2.3.2.2 การใช้แบบสอบถามเพื่อสำรวจข้อมูลครัวเรือน ข้อมูลที่จำเป็นประกอบด้วย ข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจในครัวเรือน ข้อมูลศักยภาพและข้อมูลภูมิปัญญาของชุมชน

1.5.2.3.2.3 การสนับสนุนให้แต่ละครอบครัวทำบัญชีครัวเรือน คือการบันทึกรายรับ-รายจ่าย ของครอบครัว โดยอาจเริ่มจากทำในระยะเวลา 1 เดือนแล้วนำข้อมูลมารวมกัน

1.5.2.3.2.4 การสัมภาษณ์ พูดคุย หรือการจัดเวทีประชาคม เป็นวิธีการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ สังคมวัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น

1.5.2.4 การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลชุมชน

หลังจากมีการรวบรวมข้อมูลชุมชนเสร็จเรียบร้อยแล้ว คณะทำงานระดับตำบลจะเป็นผู้รวบรวมข้อมูลและช่วยกันสรุปข้อมูลในขั้นตอนนี้ ควรมีการประสานกับหน่วยงานราชการหรือผู้ที่มีความรู้ในชุมชน เช่น เขาวชน สาธารณสุข เกษตร พัฒนาชุมชน เข้ามาช่วยในการสรุปข้อมูลจากแบบสอบถาม ซึ่งจะช่วยให้เห็นเรื่องราวทั้งหมดของชุมชน เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ข้อมูล ในขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูลควรมีการวิเคราะห์ในระดับชุมชน โดยให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในการรับรู้ข้อมูล เพื่อสะท้อนข้อมูลที่ค้นพบที่สำคัญให้ชาวบ้านได้รับรู้ เช่น รายรับ-รายจ่าย หนี้สิน และสภาพปัญหาและสาเหตุ ทรัพยากรและภูมิปัญญาท้องถิ่น และทำให้ชุมชนเห็นจุดเด่น จุดด้อย และศักยภาพของชุมชน ปัญหาและสาเหตุ การจัดลำดับความสำคัญของปัญหา และการระดมการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการหาแนวทางการแก้ไขปัญหาของชุมชน ผลลัพธ์ที่ได้จากขั้นตอนนี้คือชุมชนจะมีข้อมูลที่รวบรวมไว้อย่างเป็นระบบโดยชุมชน

หลังจากนั้นนำข้อมูลระดับหมู่บ้านเข้ามารวบรวมเป็นข้อมูลระดับตำบล และมีการวิเคราะห์ภาพรวมระดับตำบล โดยผู้ประสานงานระดับตำบลและตัวแทนหมู่บ้านเข้ามาร่วมวิเคราะห์กับทีมงานที่เป็นตัวแทนจากหมู่บ้านต่าง ๆ อันนำไปสู่การร่วมกันค้นหาแนวทางการแก้ไข ปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละด้าน

ขั้นตอนต่อจากการวิเคราะห์ภาพรวมของตำบลหลังจากที่เห็นภาพรวมตำบล คือการจัดลำดับความสำคัญของปัญหาหลังจากที่ค้นพบว่ามีปัญหาใดที่มีความรุนแรงและมีผลกระทบต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของชุมชนมากน้อยอย่างไร และมีปัญหาใดที่ควรได้รับการแก้ไขก่อนหลังจากนั้นคณะทำงานจะต้องช่วยกันระดมความคิดเห็น และจัดลำดับความสำคัญของปัญหาเพื่อนำไปสู่การยกร่างแผนแม่บทชุมชนระดับตำบล

1.5.2.5 การยกร่างแผนแม่บทชุมชน

เมื่อคณะทำงานแผนแม่บทชุมชนร่วมกันวิเคราะห์ข้อมูลแล้วจนกระทั่งเห็นภาพรวมของหมู่บ้านตำบล ขั้นตอนต่อมา คือ การยกร่างแผนแม่บทชุมชนแต่ก่อนที่จะมีการยกร่างแผนนั้นเพื่อเป็นการตอกย้ำและสร้างความมั่นใจ เห็นตัวอย่างแผนชุมชนควรมีการพาคณะทำงานไปศึกษาดูงานหมู่บ้านที่ดำเนินการแล้วสามารถเป็นต้นแบบได้ เช่นมีการทำกิจกรรมที่เกิดจากแผนชุมชน เช่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ฯลฯ

หลังจากมีการศึกษาดูงานชุมชนต้นแบบเรียบร้อยแล้ว ขั้นตอนต่อมาก็คือคณะทำงานร่วมกันยกร่างแผนแม่บทชุมชน สำหรับขั้นตอนนี้คณะทำงานเกิดการเรียนรู้และมีการปรับฐานคิดเกี่ยวกับแนวทางการแก้ไขปัญหาของชุมชน มีข้อมูลที่ทำให้เห็นแก่นแท้ของปัญหาที่แท้จริง และการค้นพบต้นทุนทางสังคม ทุนทางเศรษฐกิจ ทุนทางทรัพยากรท้องถิ่น และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้เพื่อการแก้ไขปัญหาและพัฒนาหมู่บ้านและตำบล การทำมิใช่การทำโครงการเพื่อของงบประมาณจากหน่วยงานภายนอก การกำหนดแผนอาจจะมีการแบ่งเป็นหมวด เช่น แผนพัฒนาด้านเศรษฐกิจและวิสาหกิจแผนพัฒนาทางด้านเกษตรกรรมยั่งยืน แผนพัฒนาสังคม แผนพัฒนาทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม แผนพัฒนาด้านการเมืองและการมีส่วนร่วมในการปกครองท้องถิ่น แผนพัฒนาด้านการจัดสวัสดิการชุมชน แผนพัฒนาสุขภาพชุมชน แผนพัฒนาทางการเรียนรู้และพัฒนาศักยภาพ และแผนพัฒนาระบบสาธารณสุขปโภคและโครงสร้างพื้นฐาน เป็นต้น

การยกร่างแผนงานจะต้องมีรายละเอียดเพื่อให้เกิดความชัดเจนและสามารถนำไปสู่การปฏิบัติ ว่ามีรายละเอียดดังนี้ ทำกิจกรรมอะไรใครเป็นคนทำ ทำที่ไหน ทรัพยากรมาจากไหน ใครทำหน้าที่ติดตาม จะประสานใครเข้ามาช่วยในการทำแผนเป็นจริง (แผนงาน/กิจกรรม/วัตถุประสงค์/ขั้นตอน/วิธีการ/งบประมาณ /ผู้รับผิดชอบ ระยะเวลา การติดตามผลการปฏิบัติงาน) แผนชุมชนสามารถแบ่งได้ ดังนี้

1.5.2.1 แผนพึ่งตนเอง เป็นแผนของกิจกรรมที่ชุมชนหรือกลุ่มองค์กรชุมชนสามารถดำเนินการได้โดยไม่ต้องอาศัยความช่วยเหลือจากภายนอกชุมชน

1.5.2.2 แผนความร่วมมือ เป็นแผนของกิจกรรมที่ชุมชนสามารถดำเนินการได้หากได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานต่าง ๆ ภายนอกชุมชน เช่น เงินทุนจากแหล่งทุนภายนอกชุมชน และความช่วยเหลือด้านวิชาการจากทีมสนับสนุนการจัดทำแผนหรือแหล่งอื่น

1.5.2.3 แผนการสนับสนุน เป็นแผนของกิจกรรมที่มีความสำคัญต่อการที่ชุมชนจะสามารถแก้ไขปัญหาอันเกิดจากภาวะวิกฤตได้ แต่อยู่นอกเหนือศักยภาพของชุมชนหรือนอกเหนืออำนาจหน้าที่ของชุมชนที่จะทำได้

1.5.2.6 การประชาพิจารณ์แผนแม่บทชุมชน

การนำแผนชุมชนมาร่วมกันวิเคราะห์ว่าตรงกับปัญหาความต้องการของชุมชนหรือไม่ โดยใช้ความคิดเห็นของประชาชนในชุมชนร่วมกันดำเนินการ

1.5.2.7 การนำแผนไปสู่การปฏิบัติ

กิจกรรม/โครงการที่อยู่ในแผนชุมชนมีผู้รับผิดชอบ/ประสานงาน รวมทั้งมีการจัดลำดับโครงการก่อน-หลังตามสภาพปัญหาที่พบ และแยกด้านเช่น เศรษฐกิจ สังคม มีการประสานแผนและขอรับข้อเสนอแนะจากหน่วยงานภาคีการพัฒนาที่เกี่ยวข้อง

1.5.2.8 ติดตามประเมินผล

ถือว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญ เพราะหากทำแผนชุมชนไว้แล้วเก็บไว้ ไม่มีการนำแผนไปสู่การปฏิบัติ หรือปฏิบัติให้เสร็จตามโครงการหมดยุทธศาสตร์ไป ขาดการติดตามจะทำให้ไม่เกิดประโยชน์ต่อชุมชนอย่างแท้จริง

จากการที่ผู้วิจัย ได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง จึงสรุปความหมายของแผนชุมชน ว่าแผนที่เกิดจากจัดการ และการจัดกระบวนการเรียนรู้ของคนในชุมชน โดยสมาชิกร่วมคิด ร่วมค้นหาเรียนรู้ ร่วมกันกำหนดกิจกรรมพร้อมทั้งดำเนินการตามแผนที่คิดมาเพื่อนำไปสู่การพัฒนาและแก้ไขปัญหาของชุมชน โดยที่หน่วยงานต่างๆ ภายนอกชุมชนไม่ว่าจะเป็นภาครัฐและเอกชน เป็นเพียงหน่วยงานที่คอยให้การสนับสนุนเสริมพลังให้กับชุมชน ทั้งด้านความรู้ ด้านทรัพยากรอื่น ๆ เป้าหมายของแผนชุมชนอยู่ที่การให้สมาชิกในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ขั้นตอนเริ่มคิด จัดทำแผน การลงมือปฏิบัติ ไปจนครบกระบวนการ ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมติดตามประเมิน และร่วมรับผลประโยชน์

1.5.3 ตัวชี้วัดคุณภาพแผนชุมชน

กรมการพัฒนาชุมชน (2551ข : 11) ได้กำหนดตัวชี้วัดแผนชุมชนที่มีคุณภาพตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 6 ตัวชี้วัด ดังนี้

- 1.5.3.1 ใช้ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ข้อมูลเพื่อการพัฒนาชนบท (กชช2 ค.) และหรือบัญชีรับ-จ่ายของครัวเรือนในการวิเคราะห์จัดทำแผนชุมชนร้อยละ 70
- 1.5.3.2 สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมมากกว่าร้อยละ 70 ของครัวเรือน
- 1.5.3.3 มีแผนชุมชนที่เป็นลายลักษณ์อักษร
- 1.5.3.4 มีตัวแทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้าร่วมในกระบวนการแผนชุมชนตั้งแต่ต้น
- 1.5.3.5 แผนชุมชนมีความสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์“อยู่ดีมีสุข”ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง
- 1.5.3.6 มีกิจกรรมพึ่งตนเองอย่างน้อยร้อยละ 30% ของกิจกรรมในแผนชุมชน และสามารถปฏิบัติได้จริง

สรุปการประเมินคุณภาพแผนชุมชนให้ผ่านเกณฑ์ตัวชี้วัด การนำแผนชุมชนไปใช้ประโยชน์ ชุมชนปฏิบัติตามแผนชุมชนอย่างน้อย 30% ของกิจกรรมในแผนชุมชน เกณฑ์การประเมินคุณภาพแผนชุมชนแบ่งเป็น 3 ระดับ

1. คุณภาพแผนชุมชนระดับ A ผ่าน 6 ใน 6
2. คุณภาพแผนชุมชนระดับ B ผ่าน 5 ใน 6
3. คุณภาพแผนชุมชนระดับ C ผ่าน 4 ใน 6

2. การเรียนรู้สู่การปฏิบัติของภาคีการพัฒนา

2.1 ทฤษฎีการเรียนรู้

2.1.1 ความหมายของการเรียนรู้

การเรียนรู้ มีนักจิตวิทยาได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ไว้หลายท่าน ดังนี้คือ ชวนันท์ ช่างศิลป์ (2553 : ออนไลน์) ให้ความหมายการเรียนรู้ หมายถึง การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของบุคคลอันเนื่องมาจาก การเผชิญสถานการณ์ โดยเฉพาะสถานการณ์ซ้ำ ๆ โดยที่ไม่ได้เป็นสัญชาตญาณ หรือเป็นส่วนของการพัฒนาการโดยปกติ

กาเย่ (Gagne.) (สารานุกรมเสรี. 2553ข : ออนไลน์) ให้ความหมายการเรียนรู้ หมายถึง การที่มนุษย์ได้รับรู้ถึงสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวเขา โดยเริ่มต้นตั้งแต่การมีปฏิสัมพันธ์อยู่ในครรภ์มารดาเรื่อยไป จนกระทั่งคลอดมาเป็นทารกแล้วอยู่รอด ซึ่งบุคคลก็ต้องปรับตัวเพื่อให้ตนเองอยู่รอดกับสิ่งแวดล้อมทั้งภายในครรภ์มารดาและเมื่อออกมาอยู่ภายนอกเพื่อให้ชีวิตดำรงอยู่รอดทั้งนี้ก็เพราะการเรียนรู้ทั้งสิ้น การเรียนรู้ มีความหมายลึกซึ้งมากกว่าการสั่งสอน หรือการบอกเล่าให้เข้าใจและจำได้เท่านั้น ไม่ใช่เรื่องของการทำตามแบบ ไม่ได้มีความหมายต่อการเรียนในวิชาต่าง ๆ เท่านั้น แต่

ความหมายคลุมไปถึง การเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมอันเป็นผลจากการสังเกตพิจารณา ไตร่ตรอง แก้ปัญหาทั้งปวงและไม่ชี้ชัดว่าการเปลี่ยนแปลงนั้นเป็นไปในทางที่สังคมยอมรับเท่านั้น การเรียนรู้ เป็นการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม การเรียนรู้เป็นความจริงองกวม เน้นว่าการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมที่เป็นการเรียนรู้ต้องเนื่องมาจากประสบการณ์หรือการฝึกหัด และพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงไปนั้นควรจะต้องมีความคงทนถาวรเหมาะสมแก่เหตุเมื่อพฤติกรรมดั้งเดิมเปลี่ยนไปสู่ พฤติกรรมที่มุ่งหวัง ก็แสดงว่าเกิดการเรียนรู้แล้ว

บรูเนอร์ (สารานุกรมเสรี. 2553ก : ออนไลน์) ให้ความหมายการเรียนรู้ หมายถึง การเรียนรู้ เป็นกระบวนการที่ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมด้วยตนเอง ผู้เรียนแต่ละคนจะมีประสบการณ์ และพื้นฐานความรู้ที่แตกต่างกัน การเรียนรู้จะเกิดจากการที่ผู้เรียนสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่ พบใหม่กับความรู้เดิมแล้วนำมาสร้างเป็นความหมายใหม่

2.1.2 ทฤษฎีการเรียนรู้

มีนักวิชาการ ได้สรุปทฤษฎีการเรียนรู้ไว้ ดังนี้

2.1.2.1 บลูม (Bloom.) (สารานุกรมเสรี. 2553ค : ออนไลน์) ได้แบ่งทฤษฎีการเรียนรู้เป็น 6 ระดับ ดังนี้

2.1.2.1.1 ความรู้ที่เกิดจากความจำ (Knowledge) ซึ่งเป็นระดับล่างสุด

2.1.2.1.2 ความเข้าใจ (Comprehend)

2.1.2.1.3 การประยุกต์ (Application)

2.1.2.1.4 การวิเคราะห์ (Analysis) สามารถแก้ปัญหา ตรวจสอบได้

2.1.2.1.5 การสังเคราะห์ (Synthesis) สามารถนำส่วนต่างๆ มาประกอบ

เป็นรูปแบบใหม่ให้แตกต่างจากรูปแบบเดิมเน้น โครงสร้างใหม่

2.1.2.1.6 การประเมินค่า (Evaluation) วัดได้ และตัดสินใจว่าอะไรถูกหรือ ผิด ประกอบการตัดสินใจบนพื้นฐานของเหตุและผล และเกณฑ์ที่แน่ชัด

2.1.2.2 บรูเนอร์ (Bruner.) (สารานุกรมเสรี. 2553ก : ออนไลน์) ได้สรุปทฤษฎีการเรียนรู้ไว้ดังนี้

2.1.2.2.1 ความรู้ถูกสร้างหรือหล่อหลอมโดยประสบการณ์

2.1.2.2.2 ผู้เรียนมีบทบาทรับผิดชอบในการเรียน

2.1.2.2.3 ผู้เรียนสร้างความหมายขึ้นมาจากแง่มุมต่างๆ

2.1.2.2.4 ผู้เรียนอยู่ในสภาพแวดล้อมที่เป็นจริง

2.1.2.3 กาเย่ (Gagne.) (สารานุกรมเสรี. 2553ข : ออนไลน์) ได้แบ่งขั้นตอนการเรียนรู้ตามทฤษฎีการเรียนรู้ไว้ ดังนี้

2.1.2.3.1 การจูงใจ (Motivation phase) การคาดหวังของผู้เรียนเป็นแรงจูงใจในการเรียนรู้

2.1.2.3.2 การรับรู้ตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ (Apprehending phase) ผู้เรียนจะรับรู้สิ่งที่สอดคล้องกับความตั้งใจ

2.1.2.3.3 การปรุงแต่งสิ่งที่รับรู้ไว้เป็นความจำ (Acquisition phase) เพื่อให้เกิดความจำระยะสั้นและระยะยาว

2.1.2.3.4 ความสามารถในการจำ (Retention phase)

2.1.2.3.5 ความสามารถในการระลึกถึงสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปแล้ว

(Recall phase)

2.1.2.3.6 การนำไปประยุกต์ใช้กับสิ่งที่เรียนรู้ไปแล้ว (Generalization phase)

2.1.2.3.7 การแสดงออกพฤติกรรมที่เรียนรู้ (Performance phase)

2.1.2.3.8 การแสดงผลการเรียนรู้กลับไปยังผู้เรียน (Feedback phase) ผู้เรียนได้รับทราบผลเร็วจะทำให้มีผลดีและประสิทธิภาพสูง

2.1.3 องค์ประกอบที่สำคัญที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้

กาเย่ (Gagne.) (สารานุกรมเสรี. 2553ข : ออนไลน์) ได้สรุปองค์ประกอบของการเรียนรู้ได้ ดังนี้

2.1.3.1 ผู้เรียน (Learner) มีระบบสัมผัสและ ระบบประสาทในการรับรู้

2.1.3.2 สิ่งเร้า (Stimulus) คือ สถานการณ์ต่างๆ ที่เป็นสิ่งเร้าให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

2.1.3.3 การตอบสนอง (Response) คือ พฤติกรรมที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้

2.1.3.4 การสอนด้วยสื่อตามแนวคิดของกาเย่ (Gagne)

2.1.3.5 เร้าความสนใจ มีโปรแกรมที่กระตุ้นความสนใจของผู้เรียน เช่น ใช้การ์ตูน หรือ กราฟิกที่ดึงดูดสายตา

2.1.3.6 ความอยากรู้อยากเห็นจะเป็นแรงจูงใจให้ผู้เรียนสนใจในบทเรียน การตั้งคำถามก็เป็นอีกสิ่งหนึ่ง

2.1.3.7 บอกวัตถุประสงค์ ผู้เรียนควรทราบถึงวัตถุประสงค์ ให้ผู้เรียนสนใจในบทเรียนเพื่อให้ทราบว่าบทเรียนเกี่ยวกับอะไร

2.1.3.8 กระตุ้นความจำผู้เรียน สร้างความสัมพันธ์ในการโยงข้อมูลกับความรู้ที่มีอยู่ก่อน เพราะสิ่งนี้สามารถทำให้เกิดความทรงจำในระยะยาวได้เมื่อได้โยงถึงประสบการณ์ผู้เรียน โดยการตั้งคำถาม เกี่ยวกับแนวคิด หรือเนื้อหาอื่นๆ

2.1.3.9 เสนอเนื้อหา ขั้นตอนนี้จะเป็นการอธิบายเนื้อหาให้กับผู้เรียน โดยใช้สื่อชนิดต่าง ๆ ในรูป กราฟิก หรือ เสียง วิดีโอ

2.1.3.10 การยกตัวอย่าง การยกตัวอย่างสามารถทำได้โดยยกกรณีศึกษา การเปรียบเทียบ เพื่อให้เข้าใจได้ซาบซึ้ง

2.1.3.11 การฝึกปฏิบัติ เพื่อให้เกิดทักษะหรือพฤติกรรม เป็นการวัดความเข้าใจว่าผู้เรียน ได้เรียนถูกต้อง เพื่อให้เกิดการอธิบายซ้ำเมื่อรับสิ่งที่ผิด

2.1.3.12 การให้คำแนะนำเพิ่มเติม เช่น การทำแบบฝึกหัดโดยมีคำแนะนำ

2.1.3.13 การสอบ เพื่อวัดระดับความเข้าใจ

2.1.3.14 การนำไปใช้กับงานที่ทำการทำสื่อควรมี เนื้อหาเพิ่มเติม หรือหัวข้อต่าง ๆ ที่ควรจะมีเพิ่มเติม

ผู้วิจัย ได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปความหมาย การเรียนรู้ หมายถึง การทำความเข้าใจ การปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมนั้น ไม่ใช่หมายถึงการท่องจำ อาจหมายถึงการรับรู้ขั้นตอนกระบวนการใด ๆ ก็ตาม แล้วนำไปใช้ให้เหมาะสมถูกต้องที่ถูกลงมาไม่จำเป็นต้องเหมือนต้นแบบ

2.2 เครือข่ายการเรียนรู้

2.2.1 ความหมายของเครือข่าย

ปาริชาติ วลัยเสถียรและคณะ (2553 : ออนไลน์) กล่าวถึงความหมาย ของเครือข่าย (Network) ประเภทของเครือข่าย และองค์ประกอบของเครือข่าย ไว้ดังนี้

เครือข่าย (Network) หมายถึง Net คือ ตาข่ายโยงใย ถึงกันและพร้อมที่ Work เมื่อต้องใช้ งานกระบวนการเครือข่ายและภารกิจ กระบวนการทำงานของฝ่ายต่างๆเป็นสิ่งที่ช่วยให้ความเป็นเครือข่ายมีความต่อเนื่องจากการทำภารกิจต่อกัน เครือข่ายตามภารกิจทำภารกิจที่เป็นกระบวนการ โดยเป็นกระบวนการเรียนรู้ แลกเปลี่ยน การมีส่วนร่วมและกระบวนการกลุ่มที่ระดมทรัพยากรในการสร้างพลังอำนาจ

2.2.2 ประเภทของเครือข่าย

2.2.2.1 เครือข่ายนัยคุณค่าความสัมพันธ์

2.2.2.2 เครือข่ายนัยภารกิจและกระบวนการ

2.2.2.3 เครือข่ายนัยประสานความร่วมมือ

2.2.3 องค์ประกอบของเครือข่าย

2.2.3.1 สมาชิกเครือข่าย

2.2.3.2 วัตถุประสงค์เดียวกัน

2.2.3.3 การทำหน้าที่ต่อกันอย่างมีจิตสำนึก

2.2.3.4 การมีส่วนร่วมและแลกเปลี่ยนเรียนรู้

2.2.3.5 การมีปฏิสัมพันธ์และสื่อสารระหว่างกัน

2.2.3.6 มีกระบวนการเสริมสร้างซึ่งกันและกัน

2.2.3.7 ความเท่าเทียมกันของสมาชิก

2.2.3.8 การแบ่งปันผลประโยชน์

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2553 : ออนไลน์) ได้ให้อธิบายความหมาย เครือข่ายการเรียนรู้ หมายถึง การเชื่อมโยงประสานสัมพันธ์แหล่งความรู้ต่างๆ เข้าด้วยกัน เพื่อให้มีการแลกเปลี่ยนข่าวสาร ข้อมูลระหว่างกัน โดยมีบุคคลที่มีความถนัดในด้านต่างๆซึ่งสามารถถ่ายทอดความรู้ให้บุคคลอื่นๆได้

ประทีป อินแสง (2553 : ออนไลน์) ได้อธิบายความหมายเครือข่ายการเรียนรู้ หมายถึง ขอบเขตแห่งความสัมพันธ์ของกิจกรรมการเรียนรู้ ที่มีลักษณะประสานติดต่อสัมพันธ์ เชื่อมโยงอย่างต่อเนื่องในกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งหรือหลายกิจกรรม ระหว่างคนกับคน คนกับกลุ่ม และกลุ่มกับกลุ่ม

ปาริชาติ วลัยเสถียรและคณะ (2553 : ออนไลน์) สรุปความหมายของเครือข่าย คือ ความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างบุคคล กลุ่มและองค์กร ที่มีกิจกรรมคล้ายคลึงกันและประสานความร่วมมือในการทำงานระหว่างกันพร้อมทั้งขยายผลไปสู่กลุ่มองค์กรอื่น ๆ เพื่อเสริมสร้างพลังในการแก้ไขปัญหา และเปลี่ยนแปลงสิ่งต่าง ๆ โดยผ่านกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน การมีส่วนร่วม และกระบวนการกลุ่มที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายร่วมกันของทุกฝ่าย

2.2.4 แนวคิดเกี่ยวกับเครือข่ายทางสังคมและการเรียนรู้

ประเวศ วะสี (อ้างในศิริขวัญ อุทา. 2546 : 9-10) กล่าวว่า เครือข่ายทางสังคมจะคล้ายเครือข่ายสมอง โครงสร้างสมองจำทำให้เกิดการเรียนรู้สูง อันจำเป็นสำหรับการมีชีวิตรอด โครงสร้างทางสังคมจะมีวิวัฒนาการไปเหมือนโครงสร้างทางสมองมากขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมของสังคม จากสังคมใช้อำนาจไปเป็นสังคมเรียนรู้ การเกิดสังคมเรียนรู้ (Learning society) นั้น โครงสร้างทางสังคมต้องปรับเปลี่ยนจากโครงสร้างอำนาจในแนวดิ่งไปเป็น

เครือข่ายสังคม หรือเครือข่ายสังคมเรียนรู้ (Learning society network) โดยสังคมต้องสามารถรู้ได้อย่างต่อเนื่อง จึงสามารถปรับตัวให้อยู่ในสมดุลได้

ปาริชาติ วลัยเสถียร (อ้างในศิริขวัญ อุทา. 2546 : 10) มีทัศนะว่า เครือข่ายเพื่อการเรียนรู้กิจกรรมการพัฒนาที่เกิดขึ้นได้ใน 2 รูปแบบ คือรูปแบบธรรมชาติ ซึ่งชุมชนหนึ่งชุมชนใดสามารถพัฒนากิจกรรมแก้ไขปัญหาของชุมชนของตนเองได้ ชุมชนอื่นที่อยู่ใกล้เคียงก็จะเข้ามาศึกษาเรียนรู้และนำรูปแบบและวิธีการไปประยุกต์ใช้กับชุมชนของตนเอง ส่วนอีกรูปแบบหนึ่งเป็นเครือข่ายการจัดตั้ง รูปแบบนี้เกิดจากองค์กรพัฒนาต้องขยายพื้นที่ปฏิบัติงานของตนเอง ก็จะใช้ชุมชนเดิมที่มีประสบการณ์และบทเรียนในกระบวนการพัฒนาแล้ว เป็นสถานที่ศึกษาดูงาน และเวทีแลกเปลี่ยนประสบการณ์ให้กับชุมชนที่องค์กรพัฒนาเข้าไปดำเนินงานใหม่ ๆ

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2553 : ออนไลน์) เครือข่ายการเรียนรู้ คือ การที่ชาวบ้านรวมตัวกัน ขบคิดปัญหาของเขา รวมพลังแก้ปัญหา และหาผู้นำขึ้นมาจากชาวบ้านด้วยตนเอง แล้วรวมตัวกันเพื่อมีอำนาจต่อรอง มีการต่อสู้ทางความคิด มีการเรียนรู้จากภายนอก มีการไปมาหาสู่กันกันเรียนรู้ดูงานด้วยกัน จนเกิดกระบวนการแก้ไขปัญหา

วิชัย ต้นศิริ (2553 : ออนไลน์) ได้แสดงทัศนะที่สอดคล้องกันว่า หัวใจสำคัญของเครือข่ายการเรียนรู้หนึ่งคือการถ่ายทอดแลกเปลี่ยน และกระจายความรู้ ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อสนับสนุนการสร้างองค์ความรู้ใหม่ ๆ โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับชุมชน และความรู้ดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาภายในชุมชน ในแต่ละชุมชนมักมีความรู้ที่มีการสะสมและสืบทอดกันมา ซึ่งมักเป็นความรู้ที่เกี่ยวข้องกับการวิถีการดำเนินชีวิตของชุมชนนั้น ๆ และเป็นความรู้ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของสภาพที่เป็นจริงของชุมชน

สุนันตรา พุทธิมา (อ้างในศิริขวัญ อุทา. 2546 : 10) เห็นว่า เครือข่ายเป็นกระบวนการแก้ไขปัญหา การเอาชนะข้อจำกัดและพัฒนาตนเองของชาวบ้าน เป็นกระบวนการทางสังคมที่มีพลังในการเปลี่ยนแปลงของสังคม โดยการประสานพลังผู้นำ พลังขององค์กรชุมชน และองค์กรชุมชนอื่นๆ เพื่อพัฒนาชุมชนของตนเอง เครือข่ายมิได้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาหรือเครื่องมือในการทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่ง เพราะเป็นเครื่องมือที่หมายถึงสูตรสำเร็จที่หีบฉวยไปใช้ที่ไหน และเมื่อใดก็ได้แต่เครือข่ายเป็นกระบวนการทางสังคมที่มีความยืดหยุ่น เคลื่อนไหว และมีการปรับตัวเองตลอดเวลา เพื่อรับมือกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป

ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดของเครือข่ายการเรียนรู้ จึงสรุปแนวคิดเครือข่ายการเรียนรู้ว่าเป็นวิธีการที่สำคัญต่อการพัฒนาโดยเฉพาะอย่างยิ่งกระบวนการในการจัดทำแผนชุมชนทุกชั้นตอน เพราะกระบวนการแผนชุมชนเป็นกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน นำไปสู่แนวทางแก้ไขปัญหของชุมชน

2.3 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2.3.1 ความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง

คำว่า เศรษฐกิจพอเพียง มาจากปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นกระแสพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช หากพิจารณาจากพระราชดำรัสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทาน (กรมการพัฒนารัฐธรรมนูญ. 2551ก : 35 -39)

เศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน พระองค์ท่านให้ความสำคัญกับเรื่องเศรษฐกิจพอเพียงมากเพียงใด ทรงเชื่อมั่นว่า การจะรับมือกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้นั้น ประเทศไทยต้องใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาแนวทาง และนำยินดีที่ว่า หลังจากนั้นหลายหน่วยงานได้น้อมนำพระราชดำรัสข้างต้นไปยึดถึงปฏิบัติเศรษฐกิจพอเพียงสามารถรับมือกับแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ได้จริงหรือแนวคิดที่แท้จริงของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้เกิดคำถามขึ้นว่า ปรัชญาแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาใช้ได้จริงมากน้อยเพียงใด ตามมาความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักการของเศรษฐกิจพอเพียงนั้น เป็นหัวใจสำคัญที่จะช่วยให้การนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ได้อย่างเกิดสัมฤทธิ์ผลกับทุก ๆ ฝ่าย โดยหลักการของเศรษฐกิจพอเพียง คือการพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท

2.3.2 หลักสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง

ในการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ให้เกิดผลต่อการพัฒนานั้น ต้องเข้าใจกรอบแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง (กรมการพัฒนารัฐธรรมนูญ. 2551ก : 35-39)

เป็นปรัชญาที่ชี้แนะแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนในทางที่ควรจะเป็น โดยมีพื้นฐานมาจากวิถีชีวิตดั้งเดิมของสังคมไทย สามารถนำประยุกต์ใช้ได้ตลอดเวลา และเป็นการมองโลกเชิงระบบที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มุ่งเน้นการรอดพ้นจากภัยและวิกฤต เพื่อความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนาขณะเดียวกัน ก็ต้องเข้าใจคุณลักษณะว่าเศรษฐกิจพอเพียงสามารถนำมาประยุกต์กับการปฏิบัติตนได้ในทุกระดับ โดยเน้นการปฏิบัติบนทางสายกลาง และการพัฒนาอย่างเป็นขั้นตอน สรุปหลักปรัชญาคือ 3 ห่วง 2 เงื่อนไข : หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงที่สำคัญที่สุด ทุกคนควรเข้าใจ 3 ห่วง 2 เงื่อนไข ประกอบด้วย

2.3.2.1 ความพอประมาณ หมายถึง ความพอดีที่ไม่น้อยเกินไปและไม่มากเกินไปไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น เช่น การผลิตและการบริโภคที่อยู่ในระดับพอประมาณ

2.3.2.2 ความมีเหตุผล หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอเพียงนั้น จะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคำนึงถึงผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้น ๆ อย่างรอบคอบ

2.3.2.3 การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว หมายถึง การเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล

2.3.3.4 2 เงื่อนไข คือ การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยทั้งความรู้ และคุณธรรมเป็นพื้นฐาน ประกอบไปด้วย เงื่อนไขความรู้ หมายถึง ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบคอบ ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกัน เพื่อประกอบการวางแผน และความระมัดระวังในขั้นปฏิบัติ อย่างไรก็ตาม แม้หลายหน่วยงานและประชาชนที่เริ่มต้นตัว และต้องการจะนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ แต่ส่วนใหญ่ยังมีความเข้าใจที่หลากหลายและไม่ชัดเจน ถึงความหมายและหลักเงื่อนไขคุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้าง ประกอบด้วย มีความตระหนักในคุณธรรม มีความซื่อสัตย์สุจริต และมีความอดทน มีความเพียร ใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต

ผู้วิจัย ได้ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับความหมายของเศรษฐกิจพอเพียง สรุปได้ว่าเศรษฐกิจพอเพียงจริง ๆ คือ หลักการดำเนินชีวิตที่จริงแท้ที่สุด กรอบแนวคิดของหลักปรัชญา มุ่งเน้นความมั่นคงและความยั่งยืนของการพัฒนา อันมีคุณลักษณะที่สำคัญ คือ สามารถประยุกต์ใช้ได้ในทุกระดับ ตลอดจนให้ความสำคัญกับคำว่าความพอเพียง ที่ประกอบด้วย ความพอประมาณ ความมีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ภายใต้เงื่อนไขของการตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมที่ต้องอาศัยเงื่อนไขความรู้และเงื่อนไขคุณธรรม การสร้างขบวนการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง

นับตั้งแต่มีพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในปี พ.ศ. 2517 เป็นต้นมา พบว่าพระองค์ท่านได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการพัฒนาที่อยู่บนพื้นฐานของการพึ่งตนเอง ความพอมี พอกิน พอใช้ การรู้จักความพอประมาณ การคำนึงถึงความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว

นอกจากนี้ ความสำเร็จของทุกภาคีการพัฒนาในการขับเคลื่อนหลักเศรษฐกิจพอเพียง ควรจะต้องเกิดจากการ “ระเบิดออกมาจากภายใน” ของแต่ละภาคส่วน เพราะเรื่องของเศรษฐกิจพอเพียง ความสำเร็จจะอยู่ที่ใจตนเป็นที่สำคัญ เศรษฐกิจพอเพียงกับการกำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศ

2.4 แนวคิดการมีส่วนร่วม

2.4.1 ความหมายของการมีส่วนร่วม

มีนักวิชาการให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้หลายคน ดังนี้

ยูวัฒน์ วุฒิเมธี (2526 : 20) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่ม การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติและร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ อันมีผลกระทบต่อประชาชนเอง

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2527 : 183-184) ได้ให้ความหมาย การมีส่วนร่วม หมายถึง ความเกี่ยวข้องทางด้านจิตใจและอารมณ์ (Mantal and emotion involvement) ของบุคคลหนึ่งในสถานการณ์กลุ่ม (Group situation) ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจให้กระทำการให้ (Contribution) บรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้นกับทั้งทำให้เกิดความรู้สึกมีส่วนร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าว

ไพรัตน์ เดชะรินทร์ (2527 : 6-7) ได้ให้ความหมายและหลักการสำคัญเกี่ยวกับนโยบายการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาว่าหมายถึง กระบวนการที่รัฐบาลทำการส่งเสริมชักนำและสร้างโอกาสให้ประชาชนทั้งส่วนบุคคล กลุ่มชน ชมรม สมาคม มูลนิธิ และองค์การอาสาสมัครให้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

รีดเดอร์ (Reeders. 1963 : 39) ให้ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ว่า การมีส่วนร่วมหมายถึง การมีส่วนร่วมในการปฏิสัมพันธ์กันทางสังคม ซึ่งรวมทั้งการมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคลและการมีส่วนร่วมของกลุ่ม

คีธ (Keith 1971 : 138) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า หมายถึง การเกี่ยวข้องทางจิตใจ และอารมณ์ของบุคคลหนึ่ง ในสถานการณ์กลุ่มหนึ่ง ซึ่งผลของการเกี่ยวข้องดังกล่าวเป็นเหตุเร้าใจ ให้กระทำการบรรลุจุดมุ่งหมายของกลุ่มนั้น กับทั้งให้ความรู้สึกมีส่วนร่วมรับผิดชอบกับกลุ่มดังกล่าวด้วย

เออร์วิน (Erwin. 1976 : 138) ให้แนวความคิดเกี่ยวกับความหมายของการมีส่วนร่วมว่าเป็นกระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ตัดสินใจ แก้ปัญหาของตน เน้นการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องอย่างแข็งขันของประชาชน ใช้ความคิดสร้างสรรค์และความชำนาญของประชาชน แก้ไขปัญหาพร้อมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสมและสนับสนุนติดตามผลการปฏิบัติงานขององค์กรและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

ยูนิเซฟ (UNICEF. 1978 : 4) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่าเป็นกระบวนการเกี่ยวกับการกระทำ และเกี่ยวข้องกับมวลชนในระดับต่าง ๆ ดังนี้ ประการแรก ในกระบวนการ

ตัดสินใจ ซึ่งตัดสินใจเกี่ยวกับจุดประสงค์ ทางสังคม และการจัดสรรทรัพยากร และประการที่สอง ในการกระทำโดยสมัครใจต่อกิจกรรมและโครงการ

จากการรวบรวมความหมายดังกล่าว ผู้วิจัยสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมในการพัฒนา หมายถึง การมีส่วนร่วมของประชาชน กลุ่ม องค์กร เครือข่าย และภาคีการพัฒนาในการดำเนินงาน ตั้งแต่เริ่มจนถึงสิ้นสุดโครงการในกระบวนการค้นหาปัญหา การวางแผน การระดมทรัพยากร และ เทคโนโลยีในท้องถิ่น การบริหารจัดการการติดตามประเมินผล การร่วมรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้น จากโครงการ ในกระบวนการพัฒนาดังกล่าวเป็นการสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน

2.4.2 ลักษณะการมีส่วนร่วม

โคเฮน และอัฟฮอฟ (Cohen and Uphoff. 1990 : 213-218) ได้แบ่งชนิดของการมีส่วนร่วมออกเป็น 4 ชนิด คือ

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (Decision making) ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ ริเริ่ม ดำเนินการตัดสินใจและตัดสินใจปฏิบัติการ

2. การมีส่วนร่วมในปฏิบัติการ (Implementation) ประกอบด้วย การสนับสนุนด้าน ทรัพยากรการบริหาร และการประสานความร่วมมือ

3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ (Benefits) ไม่ว่าจะเป็นผลประโยชน์ทางด้านวัสดุ ผลประโยชน์ทางสังคม หรือผลประโยชน์ส่วนบุคคล

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Evaluation)

อบายานี (Agbayani. 1997 : 11) ได้จัดลำดับของการมีส่วนร่วมในลักษณะต่างๆ ดังนี้

1. การร่วมประชุม
2. การออกความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ
3. การตีปัญหาให้กระจ่าง
4. การออกเสียงสนับสนุนหรือคัดค้านปัญหา
5. การออกเสียงเลือกตั้ง
6. การบริจาคเงิน
7. การช่วยเหลือด้วยแรงงาน
8. การบริจาควัตถุ
9. การใช้โครงการที่เป็นประโยชน์ถูกต้อง
10. การช่วยเหลือในการรักษาโครงการ
11. การทำงานกับตัวนำการเปลี่ยนแปลง

ไพรัตน์ เดชะรินทร์ (2527 : 6-7) กล่าวถึง ขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในการดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์และนโยบายการพัฒนาที่กำหนดไว้ ดังนี้

1. ร่วมทำการศึกษา ค้นคว้า ปัญหาและสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชนรวม ตลอดจนความต้องการของชุมชน
2. ร่วมคิดหาและสร้างรูปแบบ และวิธีการพัฒนาเพื่อแก้ไขและลดปัญหาของชุมชน หรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน หรือสนองความต้องการของชุมชน
3. ร่วมวางแผนนโยบาย หรือแผนงาน หรือโครงการ หรือกิจกรรมเพื่อจัดและแก้ปัญหาและสนองความต้องการของชุมชน
4. ร่วมตัดสินใจการใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม
5. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบการบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล
6. ร่วมการลงทุนในกิจกรรมโครงการของชุมชน ตามขีดความสามารถของตนเองและของหน่วยงาน
7. ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการและกิจกรรมให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้
8. ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการและกิจกรรมที่ได้ทำไว้ ทั้งโดยเอกชนและรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

ปกรณ์ วิชยานนท์ (2553 : ออนไลน์) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมในการพัฒนาของประชาชน คือ การที่ประชาชนจะเข้ามามีบทบาทในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ไข และร่วมมีผลประโยชน์ ซึ่งกระทำได้ 4 ลักษณะ คือ

1. เป็นผู้มียบทบาทสำคัญในการกำหนดว่า อะไรคือความจำเป็นขั้นพื้นฐานของชุมชน
  2. เป็นผู้ระดมทรัพยากรต่างๆ เพื่อสนองตอบความจำเป็นพื้นฐาน
  3. เป็นผู้มียบทบาทในการปรับปรุงวิธีการกระจายสินค้าและบริการให้สมบูรณ์ขึ้น
  4. เป็นผู้ได้รับความพึงพอใจ เกิดแรงจูงใจที่จะสร้างกระบวนการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
- ผู้วิจัยสรุปได้ว่า ลักษณะการมีส่วนร่วม อาจแบ่งได้โดย การสนับสนุนด้านทรัพยากรคือ สนับสนุนงบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ แรงงานหรือการช่วยทำกิจกรรม เช่น การเข้าร่วมในกระบวนการวางแผน การประชุมแสดงความคิดเห็น การดำเนินการ และการติดตามและประเมินผล หรือแบ่งตามบทบาทหน้าที่ คือ การเป็นสมาชิก การเป็นคณะกรรมการ คณะทำงาน มีส่วนร่วมในฐานะที่บทบาทตำแหน่งหน้าที่

2.5 ภาวการณ์พัฒนา

2.5.1 ความหมายภาวการณ์พัฒนา

ได้มีผู้ให้ความหมายเกี่ยวกับ ภาติ และการพัฒนา ไว้ดังนี้

พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ. ศ. 2542 ให้ความหมายว่า “ภาติ” หมายถึง ผู้มีส่วน
ผู้เป็นฝ่าย (ราชบัณฑิตยสถาน. 2546 : 820)

ผู้วิจัยสรุปภาติ หมายถึง องค์กรหรือหน่วยงานที่มีลักษณะเป็นพันธมิตร มีวัตถุประสงค์
และส่วนได้ส่วนเสียในกิจกรรมหรืองานที่คล้ายคลึงกัน เข้ามาร่วมมือกันทำงาน แต่ยังไม่
ปฏิสัมพันธ์ที่ลึกซึ้ง

พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2546 ให้ความหมาย “การพัฒนา” หมายถึง การทำ
ความเจริญ การเปลี่ยนแปลงในทางเจริญขึ้น การคลี่คลายไปในทางดี (ราชบัณฑิตยสถาน. 2546 : 779)

เฉลียว บุรีภักดี (2546 : 20-21) ได้สรุปความหมาย การพัฒนา หมายถึง การทำให้เจริญ
ขึ้นกว่าเดิม

ในปัจจุบันได้มีการนำคำสองคำมาให้ความหมายไว้สำหรับการทำงานพัฒนาชนบท พัฒนา
ชุมชน และองค์กรเอกชน ทุกระดับ ความหมายของภาติการพัฒนา มีผู้ให้ความหมายไว้หลายท่าน
หมายถึงหน่วยงานที่มีการประสานงานและการยินยอมพร้อมใจขององค์กรในการปฏิบัติงาน
ร่วมกันในพื้นที่อย่างแข็งขันในการพัฒนาอย่างเป็นเอกภาพสู่เป้าหมายเดียวกันความหมาย

สถาบันพัฒนาองค์กรพัฒนาเอกชน (กรมการพัฒนาชุมชน. 2547 : 10) ได้ให้ ความหมาย ภาติ
การพัฒนา หมายถึง หน่วยงานภาติที่ร่วมพัฒนา ประกอบด้วยหน่วยงานภาครัฐและนอกภาครัฐที่มี
บทบาทหน้าที่ ประสานการดำเนินงานเกี่ยวกับการส่งเสริมการจัดทำแผนชุมชน ซึ่งบางหน่วยงานได้
มีการทำบันทึกความร่วมมือร่วมกันแล้ว

จากทฤษฎีของนักวิชาการ ผู้วิจัยสรุปได้ว่าภาติการพัฒนาคือทีมงาน หรือการทำงาน
เป็นทีม ซึ่ง มีบทบาทในการประสานงานและเชื่อมโยง ภาติความร่วมมือในพื้นที่ให้เข้ามาร่วม
ดำเนินการประสานการจัดทำแผนชุมชนให้สามารถแก้ไขปัญหาของชุมชน และกระตุ้นให้ชุมชนรู้
ปัญหาของชุมชนเอง รูปแบบแผนชุมชนให้ครบ ทำเอง/ทำร่วมและทำให้

2.5.2 องค์ประกอบของภาติการพัฒนา

กรมการพัฒนาชุมชน (2547 : 4) กล่าวถึง ภาติการพัฒนา หมายถึง ภาติราชการ ภาค
ประชาสังคม สถาบันวิชาการ และองค์กรพัฒนาเอกชน ประกอบด้วย

2.5.2.1 ภาติราชการ

2.5.2.1.1 กรมการปกครอง

2.5.2.1.2 กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น

2.5.2.1.3 กรมการศึกษานอกโรงเรียน (กศน.)

2.5.2.1.4 กรมส่งเสริมวิชาการเกษตร

- 2.5.2.1.5 กรมการพัฒนาชุมชน (พช.)
- 2.5.2.1.6 กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ (สบส.)
- 2.5.2.1.7 กรมประชาสัมพันธ์
- 2.5.2.1.8 องค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย (อสมท.)
- 2.5.2.1.9 ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.)
- 2.5.2.1.10 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

(สศช.)

- 2.5.2.1.11 สำนักงานกองบัญชาการทหารสูงสุด (บก. สูงสุด)

2.5.2.2 ภาคประชาสังคม

- 2.5.2.2.1 สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.)
- 2.5.2.2.2 สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ

(สทบ.)

- 2.5.2.2.3 สำนักงานคณะกรรมการกองทุนเพื่อการวิจัย (สกว.)

2.5.2.3 สถาบันวิชาการ

- 2.5.2.3.1 ทบวงมหาวิทยาลัย
- 2.5.2.2.2 สถาบันราชภัฏ

2.5.2.4 ภาคเอกชน

- 2.5.2.4.1 มูลนิธิหมู่บ้าน
- 2.5.2.4.2 วิทยาลัยการจัดการทางสังคม (วจส.)
- 2.5.2.4.3 สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา (LDI)

2.5.2.5 ภาคีการพัฒนาหน่วยประสานงานพื้นที่มี 7 หน่วยงาน ได้แก่

- 2.5.2.5.1 กรมการปกครอง
- 2.5.2.5.2 กรมการพัฒนาชุมชน
- 2.5.2.5.3 กรมส่งเสริมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- 2.5.2.5.4 กรมส่งเสริมวิชาการเกษตร
- 2.5.2.5.5 กรมส่งเสริมบริการสุขภาพ
- 2.5.2.5.6 ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร
- 2.5.2.5.7 กรมการศึกษานอกโรงเรียน

2.5.3 บทบาทหน้าที่ของภาคีการพัฒนา

กรมการพัฒนาชุมชน (2548ก : 15-16) สรุปบทบาทหน้าที่ของภาคีการพัฒนาในการขับเคลื่อนแผนชุมชน ตามที่รัฐบาลกำหนดยุทธศาสตร์ อยู่ดี มีสุข ในระดับต่างๆ เป็นนโยบายของรัฐบาลในการพัฒนาประเทศด้วยวิถีปฏิบัติตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้กระบวนการชุมชนเข้มแข็งเป็นกลไกในการขับเคลื่อนการพัฒนา เป็นการสร้างกระแสธารชุมชน โดยให้หน่วยงานในพื้นที่มีการขับเคลื่อน 4 พ. ดังนี้

2.5.3.1 การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (People) การสร้างกระบวนการเรียนรู้ การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้

2.5.3.2 การพัฒนาพื้นที่ (Place) ทำชุมชนให้น่าอยู่ สิ่งแวดล้อมดี อุตสาหกรรมสะอาด ส่งเสริมให้ชุมชนมีความสามารถบริหารจัดการกับปัญหาต่างๆจนสามารถ ปลอดภัยเสพติด/ปลอดภัยในชีวิต/ปลอดภัยซื้อสิทธิ์ขายเสียง และปลอดภัยการบริโภคนิยมน

2.5.3.3 พัฒนาแหล่งรายได้ของชุมชน (Product) ต้องค้นหาตัวตนที่แท้จริงของชุมชน (อัตลักษณ์) ความโดดเด่นสามารถนำมาพัฒนาต่อยอดก่อให้เกิดรายได้แก่ชุมชน เพื่อกำหนดจุดขายของชุมชน เช่น หมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

2.5.3.4 พัฒนาแผนชุมชน (Planning) ยกระดับแผนชุมชนเกรด A ต้องประสานแผน/หน่วยงานภาคีการพัฒนาให้เกิดแผนชุมชนในทุกมิติ ได้แก่ มิติครอบครัว มิติการศึกษา มิติด้านเศรษฐกิจ มิติด้านการเมืองการปกครอง มิติด้านการอนุรักษ์ฟื้นฟูธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมการจัดระเบียบชุมชน การป้องกันอุบัติเหตุ อุตสาหกรรมสะอาด

สำเนาคำสั่งอำเภอบางปะหัน เรื่อง คณะทำงานสนับสนุนการขับเคลื่อนการจัดทำแผนชุมชน เลขที่ 343/2550 ในระดับอำเภอมีการขับเคลื่อนการจัดทำแผนชุมชนในระดับตำบล/ระดับหมู่บ้านโดยการประสานงานของหน่วยงานในพื้นที่ตามกระแสธารชุมชนอำเภอบางปะหันได้มีการแต่งตั้งคำสั่งคณะกรรมการในการขับเคลื่อนแผนชุมชน ประกอบด้วย

1. กำนันทุกตำบล	ประธานกรรมการ
2. นายกองจัดการบริหารส่วนตำบล หรือผู้แทน	กรรมการ
3. เกษตรตำบลที่รับผิดชอบในพื้นที่	กรรมการ
4. สาธารณสุขที่ปฏิบัติงานในพื้นที่	กรรมการ
5. ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล	กรรมการ
6. ผู้บริหารสถานศึกษาในพื้นที่	กรรมการ
7. ปราชญ์ชาวบ้านในพื้นที่	กรรมการ
8. ครูอาสาสมัคร กศน.	กรรมการ
9. ตัวแทนหน่วยงานอื่นๆในพื้นที่ เช่น ชกส.	กรรมการ

10. ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชน	กรรมการ
11. พัฒนาการผู้ประสานงานตำบล	กรรมการและเลขานุการ

มีหน้าที่ ดังนี้

1. สนับสนุนการกระบวนการจัดทำแผนชุมชน และการปรับปรุงคุณภาพแผนชุมชน
2. ประสานงาน ทำงานแบบบูรณาการแผนงาน งบประมาณ และการปฏิบัติในการขับเคลื่อนแผนชุมชนในระดับตำบล
3. สนับสนุนให้มีการนำแผนชุมชนไปสู่การปฏิบัติ ที่เป็นรูปธรรมอย่างชัดเจน
4. แต่งตั้งคณะทำงานเพื่อการขับเคลื่อนการจัดทำแผนชุมชนในกระบวนการต่าง ๆ ตามสมควร
5. ติดตามประเมินผลและรายงานผลการดำเนินงาน

ผู้วิจัยสรุปได้ว่า การดำเนินงานขับเคลื่อนแผนชุมชน ของทีมปฏิบัติการระดับหมู่บ้านต้องมีการกำหนดเป้าหมายการทำงานร่วมกัน กำหนดบทบาทหน้าที่ และกระบวนการทำงานของทีมงานและมีการสร้างความเข้าใจร่วมกันในกระบวนการแผนชุมชนและนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในกระบวนการแผนชุมชนจึงจะเกิดผล

2.6 ขั้นตอนการนำแผนชุมชนไปสู่การปฏิบัติ

กรมการพัฒนาชุมชน (2547 : 25) สรุปขั้นตอนการนำแผนชุมชนไปสู่การปฏิบัติ

2.6.1 การประสานภาคีการพัฒนาทุกหน่วยงาน เป็นการสร้างช่องทางให้สามารถสร้างโอกาสการทำงานพัฒนาชุมชนได้ ด้านวิชาการ งบประมาณ เทคนิคอุปกรณ์ เป็นการเสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วม ให้ชุมชนเข้าใจเป้าหมายการจัดทำแผนชุมชนมิใช่จัดทำเพื่อของบประมาณเพียงอย่างเดียว ยังเป็นการกระตุ้นให้ชุมชนรู้ปัญหาและร่วมกันหาแนวทางแก้ไขร่วมกันได้

2.6.2 การประสานแผนชุมชนกับแผนระดับตำบลและอำเภอ เพื่อขยายโอกาสแก่ชุมชน ในการพัฒนาและแก้ไขปัญหา เพราะบางเรื่องต้องใช้งบประมาณจึงจะสามารถดำเนินการได้ จึงต้องมีการพิจารณาให้รอบครอบเพื่อลดการซ้ำซ้อนของโครงการบางโครงการอาจต้องมีการร่วมมือกันระหว่างภาคีการพัฒนา หรือหน่วยงาน เพื่อประสิทธิภาพสูงสุด

2.6.3 การดำเนินกิจกรรมแผนชุมชน ความรับผิดชอบมิใช่เพียงแกนนำเท่านั้น สมาชิก ในชุมชนต้องร่วมกันรับผิดชอบตามความถนัด ขึ้นอยู่กับทักษะของแต่ละคน เพื่อป้องกันปัญหาในภายหลังกิจกรรมนี้เกิดจากความเห็นพ้องกัน

2.6.4 การดำเนินกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชน เพิ่มโอกาสแก้ไขปัญหาของชุมชนเมื่อแบ่งงานกันชัดเจน และผู้ส่งเสริมต้องให้คำแนะนำช่วยเหลือเพิ่มทักษะในการประกอบกิจกรรมนั้น ๆ เพื่อฝึกฝนผู้นำยุคใหม่ให้เชี่ยวชาญ

2.6.5 การติดตามผล สรุปบทเรียนและการเผยแพร่ความสำเร็จ

2.6.5.1 การติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานเพื่อพัฒนาชุมชนและแก้ไขปัญหาชุมชน เป็นการจัดการให้ชุมชนได้ตรวจสอบสภาพของชุมชน เมื่อได้ดำเนินการ โครงการตามแผนที่กำหนด เพื่อผลสำเร็จของสมาชิกชุมชนได้ประโยชน์ บรรเทาปัญหาของชุมชนได้

2.6.5.2 การจัดเวทีสรุปบทเรียน โดยผู้ส่งเสริมจะเป็นผู้เสนอแนะขั้นตอน วิธีการถอดบทเรียนให้กับแกนนำเพื่อให้บททวนบทบาท สามารถดำเนินการได้และเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติพร้อมทั้งสามารถเผยแพร่ได้

2.6.5.3 การเผยแพร่ผลสำเร็จและองค์ความรู้ ประสบการณ์ของชุมชนสู่สาธารณะ เป็นการถ่ายทอดความรู้จากประสบการณ์ตรง ผ่านการรวบรวมแยกย่อยจัดหมวดหมู่สรุปเชื่อมโยงความสัมพันธ์ในเนื้อหาสาระเป็นรูปแบบ เทป วีซีดี ฯ

2.6.5.4 การประกาศผลสำเร็จในการทำงานของคนในชุมชน หากมีการประกาศเพื่อชื่นชมความดี เป็นรางวัลทำให้มีกำลังใจที่จะมีแรงทำงานกันต่อไป

2.6.6 การนำแนวคิดบูรณาการแผนชุมชนไปสู่การปฏิบัติ

การแปลงแนวคิดการบูรณาการแผนชุมชนให้ปฏิบัติได้จริงในแต่ละระดับควรให้ดำเนินการ ดังนี้

2.6.6.1 ระดับนโยบายตั้งแต่ระดับ กระทรวง ทบวง กรม ต้องมีความจริงจังในการขับเคลื่อนสนับสนุนระดับปฏิบัติอย่างชัดเจน

2.6.6.2 ผลักดันการบูรณาการด้วยการประสานงาน ประสานคน ประสานงบประมาณ โดยแนวคิดผู้ว่าราชการจังหวัดแบบบูรณาการ (CEO)

2.6.6.3 ประสานความร่วมมือทุกภาคีที่มีความตั้งใจและเข้าใจการขับเคลื่อนกระบวนการ เพื่อจัดตั้งทีมงาน อาจต้องปรับ โครงสร้างทีมงานระดับจังหวัดตามความเหมาะสมโดยผู้ว่าราชการจังหวัดลงนาม ทั้งนี้ให้ความสำคัญกับทีมวิทยากรกระบวนการ ระดับอำเภอ และตำบล โดยเน้นความเข้มแข็งของทีมทุกระดับที่มีความชัดเจนในการทำงานบูรณาการร่วมกัน และสร้างความเชื่อมั่นให้ชุมชน

2.6.6.4 ทบทวนสถานการณ์ที่ดำเนินการจัดทำแผนชุมชนที่มีอยู่ในปัจจุบัน ได้มีการนำแผนชุมชนไปปฏิบัติมากน้อยเพียงใด เน้นข้อมูลที่ชุมชนมีอยู่และให้ความสำคัญกับระบบและกลไกของชุมชน ไม่ใช่ระบบของราชการกำหนดแผนการทำงานร่วมกัน ประชุมชี้แจงนโยบาย

แนวคิดร่วมระดมแนวปฏิบัติให้มีความเข้าใจร่วมกันทุกระดับ โดยยึดหลักความโปร่งใสในการจัดการ

2.6.7 แนวคิดสำคัญการนำแผนชุมชนไปสู่การปฏิบัติ (เสาวลักษณ์ ลิ้มศิริวงศ์ : 2550 : 18)

2.6.7.1 การพึ่งพาตนเอง หมายถึง ชุมชนทำได้เองตามศักยภาพของชุมชน โดยไม่หวังพึ่งปัจจัยภายนอกเป็นหลัก

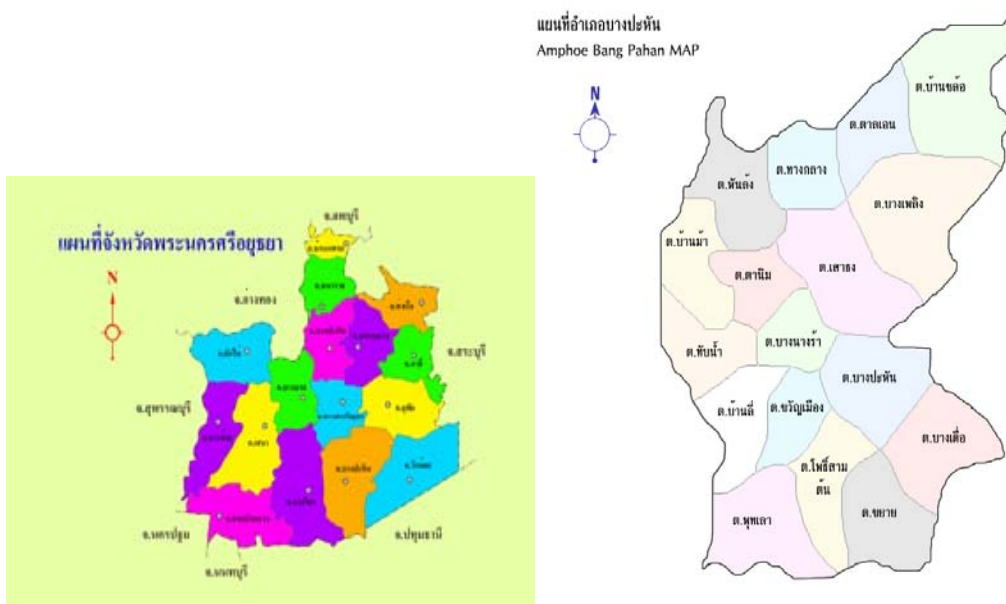
2.6.7.2 การพัฒนาจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ใช้วัสดุ วัตถุดิบ ทรัพยากรในชุมชน

2.6.7.3 การดำเนินงานแบบพอกอยู่ พอกิน พอใช้จ่ายในชุมชนก่อนเหลือค่อยจำหน่าย

2.6.7.4 ดำเนินการในลักษณะกลุ่มองค์กร เพื่อส่วนรวม ไม่ใช่ดำเนินการแบบปัจเจกบุคคลมุ่งประโยชน์ส่วนตน และดำเนินการเพื่อลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ และให้ข้อมูลที่เป็นปัจจุบันทั้งจากการเรียนรู้ในชุมชน และนอกชุมชน

2.6.7.5 แผนชุมชนที่มีลักษณะเป็นองค์รวม เป็นกิจกรรมที่เชื่อมโยงสอดคล้องและเกื้อกูลกันในแต่ละด้าน

3. บริบทของอำเภอบางปะหัน

ภาพประกอบ 2 แผนที่จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และแผนที่อำเภอบางปะหัน

ที่มา : จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. 2553 : ออนไลน์ ; กรมการปกครอง. 2553 : ออนไลน์

3.1 ข้อมูลทั่วไปของอำเภอบางปะหัน

กรมการปกครอง (2553 : ออนไลน์) ได้กล่าวถึงประวัติ และคำขวัญอำเภอบางปะหันไว้ ดังนี้

อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ห่างจากจังหวัดพระนครศรีอยุธยาประมาณ 13 กิโลเมตร เป็นอำเภอเก่าแก่เดิมชื่อ อำเภอนครไทร เคยตั้งอยู่ริมคลองบางนางร้า บริเวณหลังวัดอินทกัลยา(ปัจจุบันคือ หมู่ที่ 1 ตำบลบ้านลี)ต่อไป พ.ศ. 2440 ได้ย้ายที่ว่าการอำเภอมาอยู่ที่บริเวณริมแม่น้ำลพบุรี ฝั่งตะวันออกในท้องที่ตำบลเกาะเล็ง ขณะนี้(ปัจจุบัน คือหมู่ที่ 6 ตำบลบางปะหัน) ห่างจากที่ว่าการอำเภอบางปะหันประมาณ 100 เมตร ไปทางทิศใต้เพื่อความเหมาะสมกับสภาพท้องที่ และเพื่ออำนวยความสะดวกในการคมนาคมในสมัยนั้นซึ่งแต่เดิมต้องใช้เรือเป็นพาหนะในการเดินทาง รูปแบบของอำเภอเป็นแบบป็นหย้า ทรงเตี้ยเสถียร ก่อด้วยอิฐแบบอาคารสมัยราชการที่ 5 และยังคงใช้ชื่อว่า อำเภอนครไทรตามเดิม พ.ศ.2449 ในสมัยราชการที่ 6 ได้เปลี่ยน คำว่า เมือง ให้เป็น จังหวัด แบ่งจังหวัดออกเป็นอำเภอและแบ่งอำเภอออกเป็น ตำบลให้เหมาะสม ตำบลเกาะเล็งซึ่งมีเนื้อที่กว้างใหญ่ ได้ถูกเปลี่ยนแปลงออกเป็น 2 ตำบล โดยถือแนวคลองเกาะเล็งเป็นแนวเขตแบ่งตำบล ฝั่งตะวันออกของคลองที่ฝั่งเดียวกับหมู่บ้านบางปะหัน ให้เป็นตำบลบางปะหัน ตำบลเกาะเล็งเดิมนั้นยกเลิกไม่เป็นตำบลอีกต่อไป ส่วนชื่ออำเภอทางราชการมีนโยบายให้เปลี่ยนชื่อตามตำบลซึ่งเป็นที่ตั้งของที่ว่าการอำเภอ จึงเปลี่ยนชื่อจาก อำเภอนครไทร มาเป็นอำเภอบางปะหัน ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา พ.ศ.2464 ที่ว่าการอำเภอหลังเก่าชุดทรุดโทรมและได้ก่อสร้างใหม่ ในบริเวณใกล้เคียง ห่างจากที่เดิมไปทางทิศเหนือประมาณ 100 เมตร คือ ที่ว่าการอำเภอในปัจจุบัน

3.2 คำขวัญอำเภอบางปะหัน

งอบสวยวิจิตร อิฐทนทาน มันทะหอมหวาน งามตระการบ้านทรงไทย เมืองชัยพระเจ้าตาก

3.3 พื้นที่และประชากร

มีพื้นที่ทั้งหมด 120.72 ตารางกิโลเมตร ประชากรแยกชาย 13,015 คน หญิง 14,380 คน รวมทั้งหมด 27,395 คน (กรมการพัฒนาชุมชน. 2551ก : ออนไลน์)

3.4 อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	อำเภอมหาราช จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ทิศใต้	ติดต่อกับ	อำเภอพระนครศรีอยุธยา จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และอำเภอป่าโมก จังหวัดอ่างทอง

3.5 การปกครอง

อำเภอบางปะหันมีแบ่งเขตการปกครองตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2547 แบ่งออกเป็น 17 ตำบล 94 หมู่บ้าน (กรมการปกครอง. 2553 : ออนไลน์)

1. บางปะหัน จำนวน 7 หมู่บ้าน
2. ขยาย จำนวน 6 หมู่บ้าน
3. บางเดื่อ จำนวน 6 หมู่บ้าน
4. เสาธง จำนวน 5 หมู่บ้าน
5. ทางกลาง จำนวน 4 หมู่บ้าน
6. บางเพลิง จำนวน 3 หมู่บ้าน
7. หันสัง จำนวน 7 หมู่บ้าน
8. บางนางร้า จำนวน 5 หมู่บ้าน
9. ตานิม จำนวน 4 หมู่บ้าน
10. ทับน้ำ จำนวน 5 หมู่บ้าน
11. บ้านม้า จำนวน 4 หมู่บ้าน
12. ขวัญเมือง จำนวน 5 หมู่บ้าน
13. บ้านลี่ จำนวน 5 หมู่บ้าน
14. โพธิ์สามต้น จำนวน 8 หมู่บ้าน
15. พุทเลา จำนวน 12 หมู่บ้าน
16. ดาลเอน จำนวน 3 หมู่บ้าน
17. บ้านขลื่อ จำนวน 5 หมู่บ้าน

การปกครองท้องถิ่นมี 11 แห่งได้แก่ มีเทศบาล 1 แห่ง และมีองค์การบริหารส่วนตำบล 10 แห่ง

1. เทศบาลตำบลบางปะหัน ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของตำบลบางปะหัน บางส่วนของตำบลบางนางร้า และตำบลขวัญเมืองทั้งตำบล
2. องค์การบริหารส่วนตำบลบางปะหัน ครอบคลุมพื้นที่ตำบลบางปะหัน (นอกเขตเทศบาลตำบลบางปะหัน)
3. องค์การบริหารส่วนตำบลบางเดื่อ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลบางเดื่อทั้งตำบล
4. องค์การบริหารส่วนตำบลเสาธง ครอบคลุมพื้นที่ตำบลเสาธงและตำบลทางกลางทั้งตำบล
5. องค์การบริหารส่วนตำบลหันสัง ครอบคลุมพื้นที่ตำบลหันสังทั้งตำบล

6. องค์การบริหารส่วนตำบลตานิม ครอบคลุมพื้นที่ตำบลตานิมทั้งตำบลและตำบลบางนางร้า (นอกเขตเทศบาลตำบลบางปะหัน)

7. องค์การบริหารส่วนตำบลทับน้ำ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลทับน้ำและตำบลบ้านม้าทั้งตำบล

8. องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านลี่ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลบ้านลี่ทั้งตำบล

9. องค์การบริหารส่วนตำบลโพธิ์สามต้น ครอบคลุมพื้นที่ตำบลขยายและตำบลโพธิ์สามต้นทั้งตำบล

10. องค์การบริหารส่วนตำบลพุดเตา ครอบคลุมพื้นที่ตำบลพุดเตาทั้งตำบล

11. องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านขี้ล้อ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลบางเพลิง ตำบลตาลเอน และตำบลบ้านขี้ล้อทั้งตำบล

3.6 สภาพเศรษฐกิจ/สังคม

อำเภอบางปะหันสภาพพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การเกษตรกรรม ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมและรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม รายได้เฉลี่ยของประชากรต่อคนต่อปี 48,713 บาท/คน/ปี (กรมการพัฒนาชุมชน. 2551 ก : ออนไลน์)

อาชีพหลัก การทำเกษตรกรรม โดยมีพื้นที่เพาะปลูกประมาณ 66,933 ไร่

อาชีพเสริม การทำการประมง โดยมีแหล่งน้ำเพาะพันธุ์สัตว์น้ำ ประมาณ 3,706 ไร่ การเลี้ยงสัตว์ ได้แก่ การเลี้ยงโคเนื้อ กระบือ สุกร เป็ด ไก่พื้นเมือง ไก่เนื้อ ไก่ไข่ นกกระทาและ นกกระเจอกเทศ และการทำอัฐมอญ การทำโครงงอบ

ธนาคาร 3 แห่ง

1. ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร
2. ธนาคารนครหลวงไทย
3. ธนาคารออมสิน

3.7 สถานการณ์แผนชุมชน

สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอบางปะหัน (2551 : 3) ได้สรุปสถานการณ์แผนชุมชนของอำเภอไว้ ดังนี้

สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ และภาคีการพัฒนาอำเภอบางปะหัน ได้ร่วมกันพัฒนาคุณภาพแผนชุมชนจากแผนระดับพอใช้เป็นระดับดี (ระดับ C เป็นระดับ A) โดยได้รับสนับสนุนงบประมาณจากกรมการพัฒนาชุมชนจำนวน 87 หมู่บ้าน ได้ปฏิบัติงานร่วมกับทีมระดับตำบล จนสามารถทำให้แผนชุมชนผ่านเกณฑ์การประเมินคุณภาพแผนชุมชน และได้ส่งหมู่บ้าน บ้านต้นโพธิ์ หมู่ที่ 5 ตำบลบางนางร้า อำเภอบางปะหัน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เข้าร่วมการประกวด

โครงการเชิดชูเกียรติผู้นำเครือข่ายพัฒนาชุมชนดีเด่น ในปี พ.ศ. 2551 ได้รับรางวัล เชิดชูเกียรติผู้นำเครือข่ายพัฒนาชุมชนดีเด่นในปี 2551 ดังนี้

1. แผนชุมชนดีเด่น ระดับจังหวัด
2. ศูนย์เรียนรู้ดีเด่น ระดับจังหวัด
3. หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ กลุ่มจักสานงอบจากไบอลาน ระดับจังหวัด
4. ผู้นำอาสาพัฒนาชุมชน(ผู้นำ อช.) ชายและหญิง ระดับจังหวัด

3.8 ผลจากความสำเร็จ

ผลจากความสำเร็จทำให้ชุมชนได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดงบประมาณจังหวัดพระนครศรีอยุธยา นำโครงการที่อยู่ในแผนชุมชน โครงการพัฒนาหมู่บ้านเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ภูมิปัญญาการจักสานงอบไบอลาน

4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กรรณิการ์ เครือฟู (2551 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่อง การประเมินผลการจัดทำแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบลทาลาดุก อำเภอแม่ทา จังหวัดลำพูน พบว่า ผู้นำชุมชนในตำบลทาลาดุก มีความรู้ ความเข้าใจ ในการจัดทำแผนพัฒนาในระดับมาก ผู้นำส่วนใหญ่เห็นว่าแนวคิดเกี่ยวกับการจัดทำแผนพัฒนาเป็นไปตามนโยบาย การจัดทำแผนพัฒนาและสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนด้านความชัดเจนของนโยบาย ความชัดเจนของผู้ปฏิบัติงาน การนำนโยบายไปปฏิบัติ และการติดต่อประสานงานในแต่ละกิจกรรมมีความชัดเจนทุกขั้นตอน ในการจัดทำแผนพัฒนาส่วนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดแผนพัฒนา อยู่ในระดับน้อย พบว่า การมีส่วนร่วมในด้านการดำเนินการ การร่วมรับผลประโยชน์ ร่วมประเมินผล ประชาชนมีความตื่นตัวน้อย ไม่ทันนโยบายของการจัดทำแผน และชุมชนมีความต้องการหลากหลาย ทำให้สนองความต้องการไม่ทั่วถึง

นพดล อินทรเสนา (2551 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องสร้างยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน โดยการจัดทำแผนชุมชนอย่างมีส่วนร่วม กรณีศึกษา ตำบลแม่ทะ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง พบว่า การสร้างยุทธศาสตร์พัฒนาชุมชนในครั้งนี้ทำให้ชุมชนเกิดกลุ่มอาชีพมีรายได้เข้าชุมชน มีข้อเสนอแนะให้มีการต่อยอดโครงการเพื่อติดตามผลการดำเนินงานประสบผลสำเร็จหรือไม่ ควรมีการจัดทำแผนชุมชน แยกด้านสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและด้านอื่น ๆ และนำไปเชื่อมโยงกับแผนพัฒนาตำบล/อำเภอ/จังหวัด

อัญชลิ เกลยรัตน์ (2551 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องการจัดทำแผนพัฒนาตำบลแบบมีส่วนร่วมกรณีศึกษาตำบลวัดยม อำเภอบางปะอิน จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สรุปได้ว่า กรอบแผนพัฒนา

ตำบลแบบมีส่วนร่วมของประชาชน ประกอบด้วย ประเด็นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน การพัฒนาเศรษฐกิจ การพัฒนาสังคม และการพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีลักษณะ/กิจกรรมแตกต่างกันตามความต้องการของประชาชน ในแต่ละประเด็นจะมีระยะเวลาดำเนินการภายในปีงบประมาณ ซึ่งใช้งบประมาณจากองค์การบริหารส่วนตำบล(อบต.) และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเป็นหลัก

ประวิทย์ ออกตัน (2550 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง บทบาทของผู้นำกลุ่มต่าง ๆ ในการจัดทำแผนชุมชน : กรณีศึกษา อำเภอทุ่งหัวช้าง จังหวัดลำพูน พบว่า ด้านทักษะและความเข้าใจต่อแผนชุมชนของผู้นำกลุ่มต่าง ๆ และเจ้าหน้าที่ ที่ปฏิบัติงานในตำบล คือ แผนชุมชนเป็นแผนพัฒนาของแต่ละหมู่บ้านที่จัดทำขึ้น โดยผ่านเวทีประชาคมของหมู่บ้านกระบวนการขั้นตอนการจัดทำ แผนชุมชนผู้นำ กลุ่มต่างๆ และเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานในระดับตำบล มีกระบวนการขั้นตอนในการจัดทำแผนชุมชนตามแนวทางที่ทางหน่วยงานราชการกำหนด ด้านรูปแบบการจัดทำแผนชุมชน ผู้นำกลุ่มที่ได้ดำเนินการในหมู่บ้าน คือ การพบปะพูดคุยแบบไม่เป็นทางการ การประชุมประชาคมอย่างเป็นทางการ โดยมีเจ้าหน้าที่มาให้คำแนะนำและด้านปัญหาอุปสรรคในการจัดทำแผนชุมชน เจ้าหน้าที่ไม่มีความชำนาญในการเป็นวิทยากรกระบวนการผู้นำชุมชน และประชาชน ไม่ให้ความสำคัญในการจัดทำแผนชุมชน

อนุรักษ์ ลักษณะภู (2550 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยการมีส่วนร่วมจัดทำแผนชุมชนของประชาชนในเขตเทศบาลตำบลท่าหลวง อำเภอท่าเรือ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา พบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนชุมชนระดับปานกลาง ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมที่แตกต่างกัน คือ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา อาชีพ การเป็นสมาชิกกลุ่มในชุมชน ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในชุมชน ความเสมอภาคในการมีส่วนร่วม การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับแผนชุมชน ส่วนเพศ และอายุ การมีส่วนร่วมไม่แตกต่างกัน

ถนอมศักดิ์ รวมธรรม (2550 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ยุทธศาสตร์การจัดทำแผนพัฒนาชุมชนอย่างมีส่วนร่วมขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าหลวง อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรีปี 2549 พบว่า กลุ่มตัวอย่างมีความรู้ในการจัดทำแผนพัฒนาชุมชน เฉลี่ย 7.99 คะแนนจากคะแนนเต็ม 10 และประชาคมของตำบลท่าหลวงเกิดจากการติดต่อสื่อสารการประชาสัมพันธ์และความต้องการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาาร่วมกันของคนในชุมชน ส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการทำประชาคมในแต่ละหมู่บ้าน จำนวน 233 คน (ร้อยละ 97.08) และบอกว่ามีประโยชน์ต่อการจัดทำแผนพัฒนาชุมชน จำนวน 233 คน (ร้อยละ 97.08) หากมีการประชาคมจะมาเข้าร่วมจำนวน 222 คน (ร้อยละ 92.50) พฤติกรรมการมีส่วนร่วมในการจัดเวทีประชาคมทำแผนพัฒนาชุมชน พบว่า ผู้เข้าร่วมการทำแผนพัฒนาชุมชนมีความตั้งใจด้านการค้นหาปัญหาและสาเหตุของปัญหา มีคะแนนเฉลี่ย 17.65

ด้านการวางแผนดำเนินกิจกรรม มีคะแนนเฉลี่ย 17.64 ด้านการระดมทรัพยากรปฏิบัติงาน มีคะแนนเฉลี่ย 17.64 และด้านการติดตามและประเมินผล มีคะแนนเฉลี่ย 17.53 ตามลำดับ คะแนนพฤติกรรม การมีส่วนร่วมอยู่ในระดับดี ความพึงพอใจต่อการจัดทำแผนพัฒนาชุมชนด้วยกระบวนการมีส่วนร่วม ด้านการติดต่อสื่อสาร มีคะแนนความพึงพอใจเฉลี่ย 18.28 ด้านการเรียนรู้กระบวนการประชาคม มีคะแนนความพึงพอใจเฉลี่ย 18.09 ด้านการจัดทำแผนพัฒนาชุมชน มีคะแนนความพึงพอใจเฉลี่ย 18.51 และด้านผลที่ได้รับจากการประชาคมมีคะแนนความพึงพอใจเฉลี่ย 18.55 ตามลำดับ โดยทั้งหมดอยู่ในระดับดี

กรมการพัฒนาชุมชน (2548ค : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง ทิศทางการพัฒนาชุมชนไทยในอนาคต พบว่าทิศทางการพัฒนาชุมชนไทยในอนาคต หากเป้าหมายอยู่ที่การทำให้ชุมชนเข้มแข็ง และพึ่งตนเองได้ แนวคิดที่ควรนำมาใช้ในการพัฒนาชุมชน ได้แก่ แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน แนวคิดการพึ่งตนเอง และแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยการพัฒนาต้องเน้นที่ชุมชนและปัญหาของชุมชนเป็นตัวตั้ง โดยใช้การส่งเสริมกระบวนการมีส่วนร่วมส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน การสร้างและพัฒนาผู้นำชุมชน โดยมีองค์กรภาคประชาชนเป็นกลไกขับเคลื่อนหลัก และมีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานภาครัฐเป็นกลไกสนับสนุน ซึ่งกลไกดังกล่าวจะต้องแสดงบทบาทในการพัฒนาให้ชัดเจน ได้แก่องค์กรภาคประชาชนควรมีบทบาทในเรื่องศึกษาวิเคราะห์ วิเคราะห์สถานการณ์ปัญหา กำหนดเป้าหมาย และยุทธศาสตร์การพัฒนาชุมชน ส่งเสริมให้ชุมชนมีพลังความสามารถที่จะดำเนินการพัฒนาชุมชน โดยชุมชนเอง และร่วมกิจกรรมการพัฒนาต่างๆ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีบทบาทในการสนับสนุนงบประมาณ ส่งเสริมให้ชุมชนมีพลังความสามารถที่จะดำเนินการพัฒนาชุมชนโดยชุมชนเอง ร่วมกิจกรรม การพัฒนาต่างๆ หน่วยงานภาครัฐควรมีบทบาทในเรื่องส่งเสริมให้ชุมชนมีพลังความสามารถที่จะดำเนินการพัฒนาโดยชุมชนเอง สนับสนุนทางวิชาการ และประสานอำนวยความสะดวกดำเนินงานพัฒนาชุมชนระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

สายฝน ตรีณาวงษ์ (2548 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การจัดทำแผนพัฒนาตำบล แบบมีส่วนร่วม ศึกษากรณี ตำบลสามบัณฑิต อำเภออุทัย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา สรุปได้ว่า ขั้นตอนในการจัดทำแผนพัฒนาตำบลแบบมีส่วนร่วม คือ 1) ระยะเวลาการทำแผนพัฒนาตำบลแบบมีส่วนร่วม 2) ระยะเวลาการเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลชุมชน 3) ระยะเวลาการวางแผนปฏิบัติการพัฒนาตำบลแบบมีส่วนร่วม การผลัดกันสู่การปฏิบัติและการสรุปบทเรียน ปัญหาและแนวทางการแก้ไขในการจัดทำแผนพัฒนาตำบลแบบมีส่วนร่วม พบว่า ผู้นำชุมชนเข้าร่วมบางส่วนยังไม่ครอบคลุมพื้นที่ของหมู่บ้านทั้งหมด บางส่วนยังไม่กระตือรือร้นในการแก้ปัญหาที่แท้จริงและขาดความรู้ ความเข้าใจ ต่อการพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม ซึ่งผู้วิจัยได้ประสานความร่วมมือกับผู้นำ

ชุมชนเชิงรุกกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนเข้าร่วมเวที ด้วยการนำข้อมูลจากการสำรวจข้อมูลระดับความคิดร่วมกัน วิเคราะห์ข้อมูลเพื่อสร้างความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาใช้ข้อสรุปของเวทีชาวบ้านเป็นแผนในการพัฒนา

เสาวลักษณ์ ลิ้มศิริวงศ์ (2548 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาสภาพปัญหากระบวนการจัดทำแผนชุมชน กรณีศึกษา: เขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลของจังหวัดพิษณุโลก ผลสรุปในภาพรวมพบว่า สภาพกระบวนการจัดทำแผนชุมชนในภาพรวมประชาชนและผู้นำชุมชน มีส่วนร่วมในการกำหนดแผนชุมชน การนำแผนชุมชนไปปฏิบัติด้านการรวมกลุ่ม และด้านการประเมินผลแผนชุมชน พบว่าแผนชุมชนสามารถแก้ปัญหาของคนในชุมชนได้ ด้านวิธีการกระบวนการเทคนิคการจัดทำแผนชุมชนแตกต่างกันตามพื้นที่ และระยะเวลา

ยอดชาย ฟ้าเจริญ (2547 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง การพัฒนากลยุทธ์วิทยากรกระบวนการอำเภอเพื่อจัดทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วมในจังหวัดกำแพงเพชร พบว่า สภาพการปฏิบัติงานของวิทยากรกระบวนการอำเภอ ขึ้นเตรียมการ ขึ้นดำเนินการ ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก กลยุทธ์ของวิทยากรกระบวนการ คือ การใช้เครือข่ายขององค์กรชุมชน เทคนิคการกระตุ้น การปรับทัศนคติให้ ความรู้ความเข้าใจในกระบวนการแผนชุมชน รวมทั้งการฝึกปฏิบัติแกนนำชุมชนและการศึกษาคุณ งาน การจัดทำบันทึกการลงนามความร่วมมือ แบ่งบทบาทหน้าที่ให้ชัดเจน รวมทั้งการยกย่องให้ กำลังใจ มีผลทำให้การกระบวนการจัดแผนชุมชนเป็นไปด้วยความราบรื่น

กำไลทิพย์ เศรษฐวิชัย (2546 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดทำแผนแม่บทชุมชน ศึกษากรณี : ตำบลท่าแค อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง พบว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนที่เป็นตัวแทนชุมชน จำนวน 73 คน ในการจัดทำแผนแม่บทชุมชน โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากเมื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางสังคม เศรษฐกิจของประชาชนกับการมีส่วนร่วม พบว่า ตัวแปรเพศ ระดับการศึกษา รายได้ของครัวเรือน การเป็นสมาชิกกลุ่ม และภาวะหนี้สินไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผน แต่ตัวแปรอายุ ระยะเวลาการอยู่ในท้องถิ่น และตำแหน่งทางสังคม มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการจัดทำแผนแม่บทชุมชนอย่างมีนัยสำคัญ และระบุประเด็นปัญหาเฉพาะปัญหาของตน ขาดความรู้ ความเข้าใจในการจัดทำแผน

ศิริขวัญ อุทา (2546 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การจัดทำแผนชุมชนอย่างมีส่วนร่วมในจังหวัดลำพูน พบว่า กระบวนการจัดทำแผนชุมชนอย่างมีส่วนร่วมในจังหวัดลำพูนมีกระบวนการ ที่คล้ายกัน คือ การจัดเวทีสร้างความเข้าใจเรื่องแผนชุมชน การรวบรวมข้อมูลระดับชุมชน การวิเคราะห์/การจัดทำแผนระดับหมู่บ้าน/ตำบล และการสรุปบทเรียน และได้ให้ข้อเสนอแนะจากการวิจัยว่า วิทยากรหรือแกนนำควรมีทักษะ และความรู้เรื่องการทำตนเอง

กระบวนการมีส่วนร่วม เทคนิคการรวบรวมข้อมูล การประสานงาน และการจัดการความรู้ นอกจากนี้ต้องจัดการให้เกิดการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในชุมชน

เบญจพร เศรษฐสุนทิ (2545 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การศึกษาเปรียบเทียบแนวความคิดของการจัดทำแผนแม่บทชุมชนกับงานสวัสดิการเชิงรุก พบว่า ประชาชนไม่สามารถปรับทัศนคติและปลูกฝังความคิดใหม่เกี่ยวกับการพัฒนาได้มากนัก ซึ่งเป็นผลมาจากการพัฒนาที่ผ่านมาเป็นการพัฒนาในลักษณะมอบความช่วยเหลือแบบให้เปล่าแก่ประชาชน รูปแบบโครงการยังไม่สามารถแสดงออกถึงความพยายามแก้ไขปัญหาของชุมชนด้วยตนเองเท่าใดนัก

ต่างประเทศ

ดอร์จิ (Dorji. 2010 : ออนไลน์) ได้ศึกษาอนามัยและสถานะทางเศรษฐกิจของภูฏาน : เข้าถึงยกเลิก-ถึงภูฏานของประสพการณ์ การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อตรวจสอบสถานะสุขภาพของภูฏาน และการประเมินด้านการเงินของภูฏาน พบว่า วัตถุประสงค์ของมนุษย์แต่ละบุคคลมีความแตกต่างกัน มีคนจำนวนมากคิดว่าเงินเป็นปัจจัยสำคัญทำให้มีความสุขในชีวิตที่แตกต่างกัน บางกลุ่มคิดว่าสถานะทางเศรษฐกิจ การศึกษา และสิ่งแวดล้อม มีบทบาทสำคัญในการทำให้ชีวิตมีความสุขและถือเป็นความสำเร็จ สรุปได้ว่าความคิดของบุคคลไม่สามารถวัดความต้องการส่วนบุคคล และความกังวลของผู้คนได้ ซึ่งในระดับมหภาคของสังคมและประเทศชาติ ต้องมีการประสานงานระหว่างเป้าหมายพื้นฐานและนโยบาย เพราะหากสามารถอธิบายความซับซ้อนของสไตล์การดำเนินชีวิตที่ทันสมัยได้ และสภาพแวดล้อมที่สงบ สังคมอ่อนแอและสถานะทางสุขภาพ และที่สำคัญภัยคุกคามจากความกลมกลืน

คามล (Kamla. 2010 : ออนไลน์) ได้ศึกษาเรื่องโครงสร้างชุมชน : บทบาทของผู้นำท้องถิ่นในการตัดสินใจจากการพัฒนาชุมชนในไนจีเรีย พบว่า การมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชนในการตัดสินใจของชุมชนของรัฐในไนจีเรีย จากผู้ตอบแบบสอบถามในด้านสังคม การเมืองศาสนาและการทำงานแบบกระจายส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (90%) สถานภาพสมรสในวัยต่ำกว่า 40 ปี อายุเฉลี่ย 58 ปี มีความรู้สาขาการตัดสินใจที่เข้าร่วมเป็นผู้นำประจำศาสนา ความปลอดภัยในชุมชน การพัฒนาชุมชนมีส่วนร่วมสูงสุด (81.7%) ความปลอดภัยในชุมชน (71.7%) ของผู้นำที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติในการตัดสินใจโดยพระราชวัง (63.3%) ผู้นำในพื้นที่รับผิดชอบแต่ละโครงการมีการระดมคน งบประมาณและเชื่อมโยงการมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาชุมชนเข้าด้วยกันผู้นำมีความสามัคคี และการตัดสินใจ

ชาเคอร์ (Shaker. 2010 : ออนไลน์) ได้ศึกษา การมีส่วนร่วมทางสังคมของเยาวชนในการพัฒนาชนบทในสองหมู่บ้านในอียิปต์ พบว่า เยาวชนมีส่วนร่วมทางสังคมเป็นกระบวนการที่พัฒนาความร่วมมือระหว่างเยาวชน กับผู้ใหญ่ในทุกพื้นที่ของชีวิต เพื่อให้เยาวชนสามารถนำมูลค่าของ

ตำแหน่งทางสังคมและชุมชนโดยรวม ได้รับประโยชน์จากการสนับสนุนความคิด และพลัง การศึกษาวิเคราะห์ชนิดและนี่คือ ระดับการมีส่วนร่วมทางสังคมของเยาวชนในการพัฒนาชนบทใน อียิปต์ ในวัย (18-30 ปี) ในระดับต่ำ

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สามารถสรุปได้ดังนี้

1. ประเด็นเนื้อหาด้านการมีส่วนร่วมของผู้นำชุมชน และประชาชน ส่วนใหญ่เข้าร่วม กิจกรรมแผนชุมชนตามกระบวนการ ตามบทบาทหน้าที่ของตนเอง

2. ผู้นำชุมชน และประชาชนยังขาดความรู้ ความเข้าใจในกระบวนการ และวิธีการ ขับเคลื่อนแผนชุมชน และประชาชนไม่สามารถปรับทัศนคติและปลูกฝังความคิดใหม่เกี่ยวกับการพัฒนาได้มากนัก ซึ่งเป็นผลมาจากการพัฒนา ส่วนใหญ่เน้นงบประมาณเป็นหลัก

3. ด้านปัญหาอุปสรรคที่พบ ส่วนใหญ่ผู้นำชุมชน และประชาชนขาดการสนับสนุนจาก ภาครัฐในการจัดทำแผนชุมชน และการพึ่งตนเอง ควรมีการสนับสนุนผู้นำชุมชน และกลุ่มแกนนำ ชุมชนให้มีความรู้ ความเข้าใจในการกระบวนการแผนชุมชนมากขึ้น อาจมีการประสานงานกับภาคีการ พัฒนา เพื่อขับเคลื่อนการดำเนินงานแผนชุมชน

ในปัจจุบัน นโยบายรัฐบาลส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้แก่ชุมชนในทุกรูปแบบ และได้มี การส่งเสริมบทบาทของภาคส่วนต่างๆ ประชาชนให้มีส่วนร่วมกับชุมชน เพื่อให้ชุมชนได้รู้จักหา แนวทางแก้ไขปัญหาของตนเองให้ตรงจุดมากยิ่งขึ้น เช่น โครงการกองทุนหมู่บ้าน โครงการชุมชน พอเพียง